54119

AZ EGYETEM

IFJUSÁGI SZEMLE.

A „CORDA-FRATRES" NEMZETKÖZI DIÁKSZÖVETSÉG
MAGYAR OSZTÁLYÁNAK HIVATALOS LAPJA

SZERKESZTIK:

BUDAPEST: MARGITAY ERNŐ. KOLOZSVÁR: KISS MENYHÉRT.

I. ÉVFOLYAM. 1903. ÁPRILIS HAVA. 4. SZÁM.

TARTALOM:

1. *dr. Marschalkó Tamás:* Megszívlelésül.
2. *Moskovits Mór* (Sárospatak): A feltételes elitélésről.
3. *Sárai Elemér:* Az emésztést befolyásoló körülményekről.
4. *Németh Sámuel:* A korszellem Kis János elbeszéléseiben.
5. *Győrffy István:* Magyar növénynevek és népies magyar növénynevek.
6. *Szabó Károly:* P. Corneille et le théâtre espagnol.
7. *Kovács Gábor* (Jena): A német diákéletről.
8. *Ifjusági életünk. Wlassics Tibor* (Budapest): Elmélkedések az ifjuságról és a diákéletről.
9. Napló.
10. *Milotay István* (Debreczen): Mira.
11. Contenu du 4ième numero.
12. A „Corda-Fratres" hivatalos ügyei, *dott. Botti Ettore:* A nápolyi consulatus nyílt levele Camille Provansalhoz a „Corda-Fratres" elnökéhez.

LE TEXTE FRANÇAIS SE TROUVE PAGE 328.

KIADÓ-TULAJDONOS: GÁMÁN JÁNOS ÖRÖKÖSE KONYVNYOMDÁJA.

KOLOZSVÁROTT.
NYOM. GÁMÁN J. ÖRÖKÖSÉNÉL
1903.

Értesitès!

Alólirott van szerencsém a n. é. közönséggel tudatni, hogy Egyetem-utcza 6. szám alatt levő, a jelenkor minden igényeinek megfelelően berendezett, jó hírnévnek örvendő

FODRÁSZ ÜZLETET

átvettem, s azt saját nevem alatt tovább is folytatom, melyben az *egyetem, gazdasági tanintézet, kereskedelmi akadémia* és a *körjegyzői* tanfolyam hallgatói, valamint a helybeli *főgymnasiumok* tanulói havi kedvezményes előfizetésben részesülnek.

Fő törekvésem jövőre is, hogy az előddöm iránt tanusitott szives jóindulatot és pártfogást a magam részére is kiérdemeljem s azt jövőre is megtarthassam.

Szives pártfogásért tisztelettel esedez

Bukolán Demeter,
fodrász.

54119

Megszívlelésül.

Elvégezte az ifjú középiskolai tanulmányait, az egyetemre kerül. Ajkán ott ég még a szerető édes anya bucsúcsókja, fülében csengenek még bucsúszavai: „*Csak aztán vigyázz magadra édes gyermekem!*«

Hányan vannak köztetek fiatal barátim, akik fel tudnák fogni e szavaknak mélyebb jelentőségét, a melyet a szerető anyai szív is inkább csak ösztönszerüleg sejt és érez, semmint tud; hányan vannak, akik sejtenék, hogy az az aranyszabadság, amelynek Ti, midőn lerázva magatokról a középiskola nyűgét először kerültök ki az életbe, oly nagyon örültök, milyen veszedelmeket rejt magában rátok nézve, különösen ha rosszul értelmezitek, és csak kicsit is visszaéltek vele?

Hiszen Ti, akik a fiatalságnak is a tavaszán álltok még, a midőn tele duzzadó életkedvvel, fiatalos tetterővel és szép reményekkel felkerültök az egyetemre, az életet ugyebár csak rózsás színben látjátok?

Hogyan is sejtenétek, hogy mennyi göröngy van éltetek útjára — alig hogy ráléptetek — szórva, a melyet óvatosan kell kikerülnetek, hogy el ne botoljatok; hogy a rózsa mellett mennyi tövis van, a mely, ha nem vigyáztok, megvérzi kezeteket; hogy mennyi veszedelem leselkedik a fiatalságra lépten-nyomon, és hogy éltetek törékeny sajkájának hány Scylla és Charybdis közt kell elhajózni, mig biztos révbe jut?

Ám Ti magatok vagytok a kormányosok, első sorban rajtatok áll, hogy ez megtörténjék, mert mindenki a maga szerencséjének a kovácsa.

De hogy az örvényt, és a zátonyt kikerüljétek, ismerni is kell a veszedelmeket, a melyek benneteket fenyegetnek.

És igy örömmel ragadom meg az alkalmat, hogy a szerkesztőség felhívásának engedve, e lapok hasábain mondjak el Nektek egyetmást fiatal barátim.

„*Mens sana in corpore sano*“. *Csak egészséges testben lakozhat friss elme, egészséges lélek.* Óvjátok azért egészségeteket, ezt a legdrágább kincset, a melynek értékét csak akkor tudjuk igazán megbecsülni, a mikor már elvesztettük; óvjátok gondosan addig, a míg fiatal emberek vagytok, hogy „*egész férfiak*“ válhassanak belőletek, olyanok a milyenekre a magyar hazának és a magyar társadalomnak szüksége van.

Azt tudjátok ugye fiatal barátaim, vagy legalább is sejtitek, hogy *az embernek a legnagyobb ellensége az alkohol?* Nincs méreg, a melynek az emberi szervezetre rombolóbb, veszthozóbb hatása lenne, mint a szeszes italok mértéktelen élvezetének, épen mert nincs méreg, mely hatását oly alattomban, orozva fejtené ki, és a melylyel annyi visszaélés történnék, mint ezzel.

Különösen és első sorban óvakodjatok azért a szeszes italok mértéktelen élvezetétől; a testi és szellemi elzüllésnek kiinduló pontját rendesen az alkohollal való visszaélés képezi.

Azt is tudjátok ugyebár, hogy a mi az alkoholnak nyomában jár, az *éjjelezés*, a *tivornyázás*, a *kártya* nemcsak arra tesz képtelenné, hogy azt a nagy szellemi munkát, amely rátok, egyetemi hallgatókra, bármely pályán vagytok is, vár, kimerülés, megerőltetés nélkül végezni képesek

legyetek, hanem még az erősebb szervezetűnek egészségét is tönkre teszi, hát még a gyengébb, roskatag szervezetűét?

Hisz a testnek az elvégzett napi munka után — akár testi, akár szellemi munka legyen az, — nyugalomra, álomra van szüksége, és minél fiatalabb a szervezet, annál nagyobb szüksége van erre a physiologikus pihenésre; minden óra, a melyet éjjeli nyugalmatoktól vontok el, hogy először a fehér asztalnál bor, azután meg a kávéház zöld asztalánál kártya mellett töltsétek, ha ez gyakran ismétlődik és szokássá válik, keserűen fogja magát később megbosszulni.

De hát azt tudjátok-e, hogy a legnagyobb veszedelem ami az éjjelezésnek, a tivornyának, — akár bor, vagy kártya, akár pedig mind a kettő mellett történjék az — nyomában jár, abban rejlik a fiatalságra nézve, hogyha üt a záróra, és Ti mámoros fővel és kábult agygyal elhagyjátok a vendéglő, vagy kávéház füstös helyiségeit, a legtöbbször nem tudtok ellenállni a kisértésnek, és felkorbácsolt szenvedélyeiteket lehűtendő olyan helyekre is elmentek, a hol nem ismerik a záróra intézményét?

Nincs morális tekintetben kárhozatosabb és szégyenletesebb, de egyszersmind egészségi tekintetben is károsabb a fiatalságra nézve, mint az a prostitutiokultusz, a mely nemcsak a főiskolákon, de sokszor már a középiskolák felsőbb osztályain is, sajnos, annyira dívik.

Mert tudjátok-e, hogy minő veszedelmek fenyegetik a fiatalságot az u. n. *nemi, vagy venereus bántalmak* révén?

Hogy tudnátok, hisz egész nevelési rendszerűnk olyan, hogy a fiatal embernél, midőn elvégezte a középiskolát és kikerül az életbe, csak a nemi ösztön keltetik fel idő előtt, megmérhetetlen károkat okozva, a nemi élet veszélyei azonban előtte terra incognitát képeznek!

Nem lenne e sokkal észszerűbb és szükségesebb idejekorán felvilágosítani őket azokról, hogy megismerve a veszedelmeket, annál könnyebben ki is kerülhessék azokat? Ezekről óhajtok különösen pár szót szólni nektek ifjú barátaim.

Az önfenntartási — a létösztönön kívül még egy másik hatalmas érzemény irányítja a szervezetnek majdnem minden ténykedését, és ez a *fajfenntartási* — a *nemi ösztön.*

Az ideális állapot az lenne, ha a nemi ösztön tényleg csakis a fajfenntartást szolgálná, ha az ifjú érintetlen tisztasággal lépne a házas életbe.

Ezt az ideált, az erkölcsöknek ezt a patriarkális tisztaságát meg is találjuk több őskori népnél, a melynek azok hajdani nagyságukat is köszönhetik. Olyan mértékben azonban, amint az ősember lassanként átvedlett kulturemberré, amint az ősnépből kulturnép lett, ez az ideál is mindinkább elhalványodott, végre egészen eltűnt. A történelem tanúsága szerint azonban az erkölcsöknek hanyatlása, elpuhulása, a Vénusz kultusz, a dobzódás, a paráznaság korszaka mindig az illető népek dícsőségének és nagyságának hanyatlásával is járt.

Vissza fogjuk e még valaha állíthatni ama ideált? Aligha.

A mai társadalmi viszonyok közt, a midőn a megélhetés mindig nehezebb, a midőn mindig többen vagyunk, a midőn az ifjú csak jóval az ivarérett kor beállta után juthat hozzá, hogy magának családi tűzhelyet alapítson — és hányan vannak, akik egyáltalán nem juthatnak hozzá, — nemcsak nagy fokú optimismus, de egyenesen utópia lenne ezt remélni.

Ám a mai korszak, a midőn a nemi ösztönt a társadalmi viszonyok és az egész nevelési rendszer mindinkább

kivetközhetik magasztos jellegéből; a midőn az nem tisztán a faj fenntartására szolgál többé, hanem csak eszköz az élvezetre; midőn azt látjuk, hogy fiatal, még éretlen, alig 16—17 éves gyermekek, tisztán a rosz czimborák befolyása alatt, és egyedül csak majmolási ösztönüknek engedve, könnyelműen dobják oda magukat ama élvezeteknek, a melyek csak a felnőttek számára vannak fenntartva, de a melyeket ha egyszer megízleltek, végzetes lehet rájuk nézve; ha látjuk, hogy fiatal, éretlen, még gyermekkorban lévő tanulók szégyenlik magukat öregebb társaik előtt, ha Vénusz művészetében még járatlanok: ugy méltán gondolkodóba eshetünk, méltán aggodalom foghat el bennünket fiatalságunk jövője iránt, és méltán kérdezhetjük, hogy nem egy decadens korszak előjelei e ezek, a mely decadentia veszedelmesen hasonlít ahhoz, amely Róma és Byzanc bukását megelőzte?

Nem mulaszthatom el, hogy ide ne igtassam pár sorát egy levélnek, a melyet egyik legmagyarabb írónk és kiváló publicistánk, akivel pár hó előtt e tárgyban eszmecserét folytattam, intézett hozzám:

„ . . . . a serdülő ifjúság *in puncto sexualium* a rossz czimborák és a pornographia hatásának van odadobva. Becsületes és okos tanácscsal senki sem segíti őt a pubertas válságos korszakában. Hallgat a család, a templom, az iskola, sőt — szégyen! — az iskolaorvos is. Mert még neki is arra a hypocrita álláspontra kell helyezkednie, hogy *erről* beszélni nem szabad. Ez a némaság nemcsak gyilkos, hanem erkölcstelen is; sőt terjesztője és kútfeje az immoralitásnak. Ha a *jam puber* ifjú komoly, tudományos szót hallhatna a nemi életről, a *Veneris precest* nem tekintené tilos csinytettnek, kópéságnak és — nevén nevezem a gyereket — kellemes disznóságnak. S tudna róla vigyor-

gás nélkül gondolkozni. S nem rohanna le a lejtőn a biztos veszedelembe, mint ma már ugyszólván mindenik."

Mily sokat, mennyi igazságot mond e lapidaris rövidségü pár szó!

A mai nevelési rendszernek a legnagyobb hibája tényleg abban van, hogy a fiatal ember előtt, a midőn kezd a serdülő korba lépni, a midőn a becsületes és okos tanácsra oly nagy szüksége volna, ezeket a dolgokat álszeméremből és — igaza van a fennti citatumnak — hypocritaságból agyon hallgatja.

Csak az orvosok iránt nem egészen igazságos a fennti citatum illustris szerzője. Mert addig, a míg a magyar publicistika és írói világ — tisztelet a nagyon kevés kivételnek — szintén ugyanarra az álláspontra helyezkedik, a melyre a család és iskola, — bárha első sorban az ő feladatuk lenne ennek a nagy társadalmi és nevelési reformnak hangulatot teremteni, a közvéleményt arra előkészíteni —, addig az iskola orvost nem lehet kárhoztatni, hogy nem tudja magát a közvélemény nyomása alól egészen emancipálni. De igenis — tapasztalásból mondhatom — mindig több és több iskola-orvos akad, aki megteszi ezt, a minthogy eddig is egyes egyedül mí orvosok vagyunk csak, akik szóval és írásban már régen hirdetjük az irányadó körök előtt annak a szükségét, hogy a serdűlő fiatalság a nemi életről már idejekorán kioktattassék, és hogy különösen azokra a veszedelmekre hivassék fel a figyelme, a melyeket a nemi betegségek és a prostitutio terjesztenek maguk körűl. Mig azonban a magyar írók és publicisták nem tartják kötelességüknek minket ebben az akciónkban támogatni, addig mi orvosok csak sysiphusi munkát végezhetünk.

Mert ugyebár fiatal barátaim, Ti nem is sejtitek, hogy minő veszedelmek fenyegetnek benneteket akkor, a midőn

— azt hívén, hogy az ébredő, de legtöbbször mesterségesen, idő előtt felébresztett nemi ösztönnek ellenállnotok többé nem lehet — engedtek a kisértés csábító szavának?

Nem tudjátok, hogy a kábító illat, a melyet Vénusz csarnokában oly mohón szívtok magatokba, nemcsak lelketeket mérgezi meg, nemcsak agyatokat tompítja el, hanem egészségeteket is tönkre teheti; hogy minden mézcsepp, a melyet a bűnös szeretkezés nyujt nektek, ezerannyi ürömcseppé változhat, a mely egész élteteket megkeserítheti?

Hány ifjú hamvas orczájának rózsái hervadnak el idő előtt a pénzért szeretkezők gyilkos légkörétől; hány ifjú életet és szép reményt tesz tönkre, hány férfiut visz sirba élete delén egy a tanulókorban szerzett venereus megbetegedés?

Mit tegyetek tehát, hogy a veszedelmet elkerüljétek?

Első sorban pótoljátok magatok az egész nevelési rendszer hiányait, és éljetek ugy, hogy a nemi ösztön ne keltessék fel bennetek mesterségesen, idő előtt.

Mert a nemi ösztön olyan mint a lavina. Egy bizonyos — habár sokszor igen csekély — alkalmi ok szükséges hozzá, hogy megindúljon. Ezt az alkalmi okot, az *alkalmat* kell gondosan kerülnetek, és a nemi ösztön szunnyadozni fog bennetek addig, a míg megjön annak az ideje, hogy a természet megkövetelje a maga jogait, a mi azonban a fiatal embernél physiologice sokkal később következik be, mint azt Ti gondoljátok. De ha egyiknél másiknál idő előtt meg is nyilatkoznék az, fegyelmezett akarattal és önuralommal, ismerve a veszedelmeket, a melyekkel az idő előtt, korán megkezdett nemi élet a fiatalságra jár, könnyen le fogjátok győzni a kisértést; épugy mint a lavinát is könnyen meg lehet kezdetben állítani, mielőtt önmagában megnövekedve feltartóztathatlanul rohanna előre, rombolást és pusztítást terjesztve maga körül.

Legyetek vallásosak, és szeressétek különösen a szabad természetet.

A szabad természet fenséges oltára, mely lelkünket önkénytelenül is Teremtőnkhöz emeli és áhitattal tölt el, a legjobb óvószer mindennemű kisértés ellen. Járjatok azért minél gyakrabban, mikor csak időtök megengedi, a szabadba, a helyett, hogy kávéházban ülnétek.

Különösen pedig üzzétek minél intensívebben a lehetőleg szabadban folytatott testedző játékokat, a tornát, a sport minden nemét, anélkül persze, hogy ez utóbbit tulzásba vinnétek, mert az egészségetekre ismét ártalmas lehetne.

Miért foglalja el az angol nemzet a legelső helyet a világ összes népei közt? Azért, mert az angolok nevelési rendszere egészen más, és sokkal ésszszerübb mint a mienk. Ott nemcsak elismerik annak az elvnek a jelentőségét, hogy „mens sana in corpore sano", hanem annak a legteljesebb mértékben érvényt is szereznek a fiatalság nevelésénél az egész vonalon, és a midőn a test gondozására a zsenge tanuló ifjúságnál mondhatni nagyobb sulyt fektetnek, mint a tanulásra, akkor a lélek kimüvelésére is az egyedüli helyes nevelési politikát követik.

Angliában nemcsak az ifjak, hanem a leányok is már kora gyermekségük óta meg vannak szokva szabad idejűknek — a mely összehasonlíthatatlanúl több, mint a mi tanuló ifjúságunké — legnagyobb részét szórakoztató, de egyszersmind testedző játékokkal tölteni, lehetőleg a szabadban. Az ilyen testedző játék jótékony hatása a testre és a lélekre egyaránt felbecsülhetlen. A mellett, hogy a szellemi munkában kifáradt agyvelőnek és idegrendszernek kellemes pihenést, szórakozást nyujt, felfríssíti azt, a nemes verseny, a vágy, a nemcsak testi ügyességet és erőt,

hanem gyors felfogást és elhatározást, egészséges ítélőképességet is feltételező játékoknál a többiek felett kitűnni, növeli az önbizalmat, fegyelmezetté teszi az akaraterőt és önuralmat, megszilárdítja a jellemet, megaczélozza az idegeket; e mellett azonban a legjobb elvonó szer mindennemű kisértés ellen.

Felfogta ennek jelentőségét közoktatási kormányunk is, amidőn újabb időben a testedző játékokat középiskoláinkban kötelezővé tette.

Nem kell azonban azt gondolni, hogy azért, mert már egyetemi polgárok vagytok, valamit is vesztenétek méltóságotokból, ha ezeket a sportszerü játékokat a főiskolán való tartózkodástok alatt is folytatjátok. A testedző sport legkülönbözőbb fajai pedig, ha ezt tisztán szórakozásból, kedvtelésből űzitek, és nem viszitek tulzásba pl. versenyekre való trainirozással, a leghasznosabb és legnemesebb mulatságát, időtöltését kellene hogy képezzék minden egyetemi polgárnak. Télen a vívás és korcsolyázás, nyáron az uszás, evezés, tennis, footbal, stb. az egész esztendőben a sportok legnemesebbje a vadászat, mind oly szórakozást képeznek, a melyeknek legalább egyike vagy másika minden egyetemi hallgató számára csekély anyagi áldozattal hozzáférhető.

Az angoloknál a meglett férfi is époly szenvedélylyel tennisezik, krikettezik, vadászik, mint az ifjú; hogy pedig az angol főiskolák ifjúsága mennyire hódol a testedző sportnak, előttetek is ismeretes; és a ki látta Cambridge és Oxford deli ifjait Budapesten, önkénytelenül is irígységet érzett magában, és azt a vágyat, hogy hozzájuk hasonló lehessen.

Kerüljétek különösen és első sorban a léha, erkölcstelen olvasmányokat, a pornographiát, a mely nemcsak lelketeket mérgezi meg, de elveszi időtöket attól, hogy komoly és

lélekemelő olvasmányok által szellemeteket igazán kimű-veljétek.

Ha pedig már abba a korba léptek, a midőn az ébredő nemi ösztőnt leküzdeni többé képesek nem vagytok, ugy legalább gyakoroljatok *önmérsékletet, önuralmat* a nemi dolgokban. *Az abstinentia, az önmegtartóztatás nem szégyen, hanem a legszebb erény,* és nem is oly ártalmas az egészségre, mint ezt sokan hiszik

Divatba jött ujabb időben a teljes abstinentiát emlegetni, mint a venereus bántalmak elleni egyedüli óvószert, és azok, akik nagyon is ideális magaslatról és nem a reális valóság, a mindennapi gyakorlati élet szempontjából nézik ezeket a dolgokat, elegendőnek tartják, ha orvosi részről mindig sűrűbben hangoztatjuk, hogy az abstinentia, és pedig még a hosszú ideig folytatott és teljes önmegtartóztatás sem kártékony az egészségre, vagy legalább is nem olyan mértékben, hogy az számba jöhetne.

No hát ez igaz; azonban nem gondolom hogy a fiatalság csak azért elégíti ki átlagosan jóval az ivarérett kor előtt nemi ösztönét, mert azt hiszi, hogy az abstinentia egészségének kárt okozna; az egyedüli helyes óvószer nézetem szerint egyrészt a *megelőzés*, a nevelésnek — mint említém — oly irányba való terelése, hogy a nemi ösztön a fiatalságnál ne keltessék fel idő előtt, másrészt meg a fiatalságnak a kioktatása arra, hogy mily veszedelmes ugy moralis, mint egészségi tekintetben reá nézve a Venus vulgivaga.

Ha ellenben az ifjú egyszer eléri azt az érett kort, a midőn a nemi ösztön önmagától, a természetes fejlődés folyományaként mindig parancsolóbban jelentkezik, és ha azt visszafojtani az említettek daczára is többé már egyáltalában nem képes, ugy mégis csak helyesebb, ha azt ter-

mészetes uton elégiti ki, mintha önfertőző lesz, vagy pedig a — sajna — igen gyakran még az ivarérett kor beállta előtt űzött onaniát annak beállta után is tovább űzi, és ez által ennek, a napjainkban annyira elterjedt ifjúsági bűnnek a testre és lélekre egyaránt kárhozatos kihatását csak növeli, vagy éppenséggel irreparabilissé teszi.

Még a venereus fertőzéstől való félelem se hajtson benneteket ifjú barátaim az onania karjaiba. Mert ha megszereztétek magatoknak azokat az ismereteket, a melyekkel a nemi élet veszélyeiről minden ifjúnak birni kell, ha tudjátok, hogy a gyors és szakavatott orvosi segély a megtörtént infectionál is elejét veheti nagyobb bajnak, ugy okos önmérséklet és kellő ovatosság mellett elfogjátok a venereus fertőzést vagy legalább is annak az egészségre maradandó kárait kerűlni.

Ezekről a kényes dolgokról én itt nektek többet nem mondhatok ifju barátaim; a kit érdekel, olvassa el azt a kis munkámat, a melyet e thémáról egyetemi előadásaim nyomán a mult évben bocsátottam közre első sorban éppen az egyetemi fiatalság számára. [1]

És most Isten veletek fiatal barátaim! Ne feledjétek, hogy Ti vagytok nemzetünk ifjúságának a színe, virága, hogy egy egész ország szemei vannak rátok irányozva! Gondoljatok ama nagy feladatokra, a melyek rátok várnak, és a melyeknek csak akkor lesztek képesek megfelelni, ha ugy éltek, hogy *egész férfiak* váljanak belőletek!

Ebből merítsetek erőt, ha megszállna a kisértés ördöge; csengjen folyton fületekben a szerető édesanya bucsúztató szava:

„Csak aztán vigyázz magadra, édes gyermekem!“

Marschalkó Tamás dr.

[1] A nemi (venereus) betegségek és az azok elleni védekezés népszerű ismertetése. Budapest, 1902. Dobrowsky és Franke kiadása.

A feltételes elitélésről.

A 19. század második felében a többi tudományokkal karöltve a bűntetőjog is, az az államilag, társadalmilag, sőt az egyéneket illetőleg rendkivűl fontos jog-ág hatalmas fejlődést mutatott fel. Az államok, nemzetek egymással való szorosabb, közvetlenebb érintkezés folytán egymás jogintézményeit, a bűn megelőzésének hatásosabb eszközeit alaposabban, behatóbban megismerték, eltanulták. A büntetőjog reformatioja (s nem, mint a konzervativebb bűntetőjogászok ijedezve hirdetik, nem a bűntetőjog forradalma!) megindult az összes kulturállamokban. Öntudatosabb, czéltudatosabb kriminalpolitika, ez a jelszó, a mely a modern kriminalisták zászlajára felvan írva s a mely alatt különösen a nemzetközi bűntető egyesület lelkes agitátioja csoportosítja a bűnnek, e szinte törvényszerűen fellépő, egyéni és társadalmi jelenségnek hadat üzenőket. És a csatasorból hazánk nem marad el; a küzdelemből, mely helyes eszközökkel hatékony fegyverekkel víva, mindenütt csak eredményt mutathat fel, a külföldiekhez viszonyítva meglehetős bűntetőtörvényünkkel, kiváló bírói gyakorlatunkkal, s különösen jeles elméleti jogászaink tudományos működésével, hazánk is kikéri és kiveszi a maga részét. De épen bírói gyakorlatunk, épen kiváló jogászaink feltárták, rámutattak bűntetőtörvényünknek, életbelépte óta lefolyt néhány évtized óta megnyilvánult hibáira, fogyatékosságaira. Ma már vitán felűli, hogy bűntetőtörvényünk pótlására, módosítására több irányban szükség van s ez t. i. a B. T. K. Novellájának elkészítése illetve törvényerőre emelése rövid idő kérdése. Miután e Novellában a humánizmus által követelt reformok között a feltételes elitélés lesz egyik kétségtelenűl legnevezetesebb újitás

jogrendszerünkben, nem leend érdektelen néhány ismertető szóval foglalkozni vele.

Maga az elnevezés: *„feltételes elitélés“* helytelen, homályos, az intézmény czélját, lényegét egyáltalában nem fejezi ki. Helyesebb volna: a bűntetés végrehajtásának feltételes elengedése. A jogélet ez intézménynek kétféle megnyilvánulási módját, alakját ismeri: *a*) belga rendszer, mintául véve az 1888-iki belga törvény (holott némelyek szerint ezen intézménynek ebben a formájában létezését illetőleg megelőzte Queensland.) E szerint az elitéltnek, ha első ízben bűnözött és hat hónapot meg nem haladó fogházbüntetésre itéltetett, az *itélet* végrehajtása függesztetik fel azon feltétel alatt, ha egy bizonyos idő alatt, mely az itélet keltének napjától számítva legfeljebb 5 évre terjedhet, újabb bűncselekményt nem követ el; ez esetben t. i. a próba idő sikeres lefolyta után az elitélés meg nem történtnek tekintetik; ha pedig ez időtartam alatt újra megsérti magatartásával a jogrendet (legtöbb e tárgyban külföldi törvény rendelkezése szerint csak büntett vagy vétség elkövetése esetén!) az újabb bűncselekményért kiszabandó bűntetésen kivűl a felfüggesztett bűntetés is végrehajtatik. Annyiban különbözik ettől az angol-amerikai rendszer, hogy e szerint a bírónak joga van bizonyos kisebb bűncselekményért (Angliában legfeljebb 2 évi fogházzal sújtott cselekményért!) az elitéltet itélethozatal nélkűl bocsátani el, szintén bizonyos próbaidő alatti kifogástalan magaviseletet feltételezve. De különbözik abban is az angol-amerikai rendszer a belgától, hogy amaz a feltételesen elbocsátott felett a bűntetés függőben lételének idejére szigorú felügyeletet gyakorol a külön e czélra rendelt hivatalnok (probation officer) által; az angol-amerikai rendszer szerint ez a feltételes elitélés (miután a bűntetőjogtudomány ez elnevezést széltében használja, nevezzük mi is úgy!) csak egyszer mondható ki egy emberre; mig a belga törvény s a Beranger-féle franczia javaslat szerint a sikeresen lefolyt próbaidőt olybá veszik, mintha meg sem történt volna (la comdamnation sera comme non avenue.) Tehát ott a büntetés *kiállottnak, emitt meg nem történtnek* tekintetik.

A megfigyelő előtt természetszerűleg felvetődik a kérdés, mi az oka, hogy a kulturállamok aránylag oly rövid idő alatt

szinte rohamosan igyekeztek s igyekeznek ez intézményt meghonosítani? Mert nem a bűntetés hatásában való kételkedés, a bűntetés iránti bizalmatlanság, nem a büntetés rendszere elleni első támadás, rombolási dűh az, ami a „reformatorokat" vezeti, hanem a czél, hogy a javulásra önmagától is képes, önhibáján kivűl, talán véletlenűl, fölötte enyhítő körűlmények miatt bűnbe, a bűntető törvény szövedékeibe esetleg culpose belekeveredett egyén mig egyrészről az igazság által mégis követelt, valami erkölcsi bűntetés által, a repressio szelidebb, finomabb formája által bűnhödjék, de másrészről megkiméltessék a bűntetés phisikai végrehajtásával járó bajoktól, szenvedéstől, mely ellen épen igazság érzetünk tiltakozhatik sok esetben méltán; az erkölcsi és anyagi romlástól, különösen a rövid tartalmu szabadságvesztés büntetés sokkal kevésbbé hasznos, mint káros, kevésbbé javító, mint rontó hatásától. A praeventio nagy apostolai szerint „a tettes a tettben nyílvánuló bűnös hajlam miatt s ennek mérve szerint bűntetendő" (Liszt); hány esetben kénytelen ma a bíró „vérző szívvel" bűntetni, holott a tett és körűlményei a bűnös hajlam hiányát láttatják fennforgónak? Hányszor érezzük, tudjuk, hogy a bűntetés jogszerinti, de igazságtalan; hányszor zúdul fel a gondolkodó társadalom lelkiismerete, a mikor a bűnöst (?) csak a bűntetőtörvény labyrintásában eltévedettnek látjuk; ez ítéletek a bűntető törvény alapján érthetők, de az *igazságot* lábbal tiporják. A bíró ítél és elitél, de a társadalom és a „bűnös" lelkiismerete felment. Ilyenkor a szabadságvesztés bűntetés javító czélt semmi esetre sem szolgál; hiszen a tettes javulása e nélkűl is bizonyos vagy plane javulásra, bűntetés általi javításra semmi szüksége; ez a bűntetés a megtorlás tulzásba vitele. Helyesen emeli ki a belga törvény indokolása: „az elzárás (ilyen esetben) az erkölcsi érzés sülyedését okozza; lesülyeszti az elitéltet önmaga előtt, közönyössé teszi őt a közvélemény lenézése iránt és hajlamot olt belé a visszaesésre." De még tovább megyünk. A gonosztevőkkel túltömött fogházakban megismeri, eltanulja a bűnt, ezek erkölcsi mételyétől egész testében, egész lelkében megfertőzötten kerűl ki ismét az életbe. Börtönügyi viszonyaink megerősítik ezt az állítást; a rövid idei szabadságvesztés bűntetésre ítéltek rendszertelen összerázásával maga az állam tartja fenn, maga az állam ad helyet a bűn iskoláinak.

Az a körülmény, hogy a szabadságvesztés büntetés foganatosításában nyilvánuló példaadás hatása sokkal jelentéktelenebb, sokszor szükségtelenebb is, mint a mennyire káros e büntetés végrehajtása, okozójává vált a feltételes elitélés széles körben való gyors elterjedésének; de mi indokolását inkább a fenntebb kifejtettekben látjuk, mert elvileg — s ebben az intézmény ellenzőinek kell igazat adnunk — a rövid tartamu szabadságvesztés büntetés hibái nem e büntetésnem eltörlését vagy helyettesítését, hanem javítását, reformját teszik szükségessé. De meg nem is lehet, sőt veszedelmes volna minden rövid tartamu szabadságvesztés büntetést feltételes elitéléssel cserélni fel. Hanem alkalmazandó igazságosan és a fogházbüntetés e nemének hiányait tekintetbe véve szükséges is alkalmazni ott, a hol a tettes egyénisége, az elkövetés körülményei stb. a phisikai büntetést, a cselekmény phisikai megtorlását nem kivánják. Mert különbséget lehet és kell tennünk a büntetés, közelebbről a megtorlás két neme között is: az erkölcsi és phisikai büntetés és megtorlás között; ha az erkölcsi büntetéssel, a büntetés erkölcsi hatásával is czélt érünk, sőt a felvett esetben még jobban elérjük a czélt, mint a phisikaival (sőt ennek káros hatásától méltán tarthatni is) annak reményében, hogy a praeventiot elérjük, a bűnbe való visszaesést igy is megakadályozzuk, a phisikai büntetést feltételesen elengedjük; avval a fenyegetéssel, hogy visszaesés esetén az előbbi bűncselekményért is felelősségre vonandó és megbüntetendő a tettes, a visszatartó erőt fokozzuk. Igen! Még a büntetésben is meg kell különböztetni azt az embert, aki első ízben jelenik meg a bíróság előtt és a kinek életében a terhére rótt cselekmény, mint egy szerencsétlen epizód véletlenül vagy rendkivül enyhítő, menthető körülmények között és miatt fordúlt elő és az iparszerűen megátalkodottan cynikusan érzéketlen bűnös, gonosztevő között, aki ellen talán eredménytelenül, hatástalanúl küzd az igazságszolgáltatás a javítást illetőleg és aki folytonos és veszélyes harczban áll a jogrenddel. Amannál elegendő is, ha a büntetés megfenyegető jelleggel bír, sőt lehet valószínű, remélhető, hogy igy üdvösebb is; az utóbbira nézve szükséges indokolt büntetés phisikai elszenvedése az ő ártalmatlanná tétele s épen innen magyarázható meg a modern büntetőjogászok azon törek-

vése, hogy az először bűnözőt enyhébben, a visszaesőt szigorúbban óhajtják büntetni.

A feltételes elitélés ellen igen sokan felemelték kárhoztató szavukat. Es el kell ismernünk, hogy az ellene felhozott érvek erősen figyelemre méltók és arra, hogy foglalkozzunk velök. Például Edvi Illés Károly (aki utóbb maga is a feltételes elitélés hívei közé szegődött) birálatában felhozta, hogy a feltételes elitélés csökkenti a büntetés bekövetkezésének bizonyosságát s így fokozza a bűnre való hajlandóságot, mert hiszen — s ez igaz — nem a büntetés súlya, hanem annak bizonyossága tartja viszsza az embert a bűncselekmények elkövetésétől. Ezzel szemben hangsúlyoznunk kell, hogy a feltételes elitélésnek kivételesnek kell lenni bizonyos megszoritások alkalmazásában nem mellőzhetők, a büntetés rendszeresen ne engedtessék el, a bíró csak abban az esetben alkalmazza, ha a bűnös büntetlen előéletű vagy legalább aljas indokból bűncselekményt, esetleg büntettet vagy vétséget ne követett légyen még el, tekintettel legyen az eset körülményeire a tettes erkölcsi lényiségére, továbbá a bűncselekmény ne nyereség, vagy meggazdagodásvágyból eredjen, a delictum csekélyebb fontosságára és kevésbbé megfontoltságára, a tettes bűnbánatára stb. De különben is Edvinek ezt az érvét helyesen czáfolja meg Gruber Lajos azzal, hogy a tapasztalatok azt mutatják, hogy a feltételes elitélésre való kilátás sehol senkit sem csábitanak és nem csábitottak a bűn útjára.

Azt hozzák aztán fel a feltételes elitélés ellen, hogy hiszen ha a bíró rendkivüli enyhítő körülményeket lát fennforogni, a 92. §. értelmében nálunk fogház helyett pénzbüntetést szabhat ki. De ha a pénzbüntetés behajthatlan, megint csak szabadságvesztésbüntetésre kell átváltoztatni, azután nem hatásosabb büntetés-e az elitélt fölött Damokles-kardként függő elitélés, mint a pénzbüntetés, mely más-más súlylyal nehezedik gazdagra, szegényre. Ha a feltételes elitéléssel elérjük, hogy a probaidő alatt a tettes jól viseli magát, már is sokat, többet értünk el, mint a pénzbüntetéssel. Az ingadozó lelket erősítjük bizonyos időn át való jó magaviseletéért a büntetés elengedésével jutalmazva.

És ha a tettes jellemében, erkölcsiségének magasabb színvonalon voltában a bíró tévednék (hiszen tévedni emberi dolog)

a pénzbűntetéssel korántsem fogjuk annyira visszatartani, a bűntől, mint a feltételes elitéléssel; a több évi próbaidő alatt a bűnös kimutatja foga fehérjét s akkor a tévedés kikorrigálására még alkalma lesz a bírónak a névleg kiszabott bűntetést valóban végrehajtatva.

Arra a vádra, hogy a feltételes elitélésre való jog tulságos hatalmat ad a bíró kezére, azzal felelünk, hogy a 92. §-t a biró minden nagyobb megszoritás nélkül alkalmazhatja. Ezt pedig kell, hogy törvényben kifejezett erős megszoritásokkal és kivételesen. Ebből a vádból kovácsolják az ellenzők azt az újabb vádat, hogy miután ezt az intézményt az úri osztály bizonyára az ő számára alkotott mentességnek, kiváltságnak fogja tekinteni, bíróságaink e felfogást magukévá fogják tenni. „A bankárt és bárót“ — mondja Kirchenheim — „feltételes elitélés éri.“ De visszaélés ma is képzelhető akár úgy, hogy a bíró „rendkivüli enyhítő körülményeket“ (?) lát fennforogni vagy pedig egyszerűen beszüntető végzést hoz. De szerintük a bírói kart ily visszaéléssel vádolni túlságos bizalmatlanság. Ott, a hol a feltételes elitélés intézménye fennáll, a bíróságok annyira kivételesen alkalmazzák, hogy pl. Francziaországban és Angliában rendeletileg kellett buzditani a bíróságokat nagyobbmérvű alkalmazására.

Némelyek azt mondják, hogy a feltételes elitéléssel a repressiot teljesen elejtjük; ez tévedés, mert csak érzékenyebb, erkölcsileg fogékonyabb emberre alkalmazva, ez bizonyára érezni fogja a büntetés súlyát is. De meg utóvégre is végső ideálunk nem a repressio, hanem a praeventio.

Ha megengedjük a feltételes szabadságra bocsátást, sokkal szabadabban alkalmazva, miután de facto a foglyot a véleményező felügyelő-bizottságban csak a fogházfelügyelő ismeri, ha ebben az esetben elengedjük a bűntetés további részét, mert a bűnös javítását befejezettnek tartjuk, akkor jelentéktelenebb méltánylást érdemlő esetekben elegendhetjük az egész bűntetés végrehajtását feltételesen.

A feltételes elitélési intézményével szemben mutatkozó idegenkedést természetesnek találjuk, miután radikális újitások rendesen kihívják a konservativabb jogászok aggodalmaskodását; pedig történeti források nyomán kimutatható, hogy ez intézmény,

ha nem is rendszeresen, meg volt a gyakorlatba sok helyütt, még nálunk is. Hiszen ez természetes. Vannak és voltak olyan bűncselekmények, a melyek alig érdemelnek többet formális bűntetésnél. Sokszor még az esküdtszék elé tartozó ügyeknél is indokolt volna a feltételes elitélés, a mikor annak látása, hogy a tettest a cselekmény véghezvitelére a viszonyok kényszerítő ereje sodorta bele, a mikor a tettes személyisége az elkövetés körülményei stb. azon kívánságot keltik fel az esküdtekben, hogy a vádlott lehetőleg meg legyen kímélve megbélyegző bűntetéstől; ma ilyenkor a bíró, az esküdt igen sokszor felmentő itéletet hoz, vagy pedig kegyelem útján korrigálódik ki az ius trictum; tehát ilyenkor még az igazságszolgáltatás *szigoritása* is megvalósítható volna. De mint fenntebb kifejtettük, még indokoltabbá teszi behozatalát a rövid tartamú szabadságvesztés-bűntetés hibáinak igen nehezen orvosolható és egyes esetekben mindenképen czélszerűtlen és igazságtalan volta. Igen sokan a fiatal korszakra vélik helyesen alkalmazni e bűntetést, különösen miután a 84. §. szerint csak 16 éven alúli szállíthatható javító intézetbe, hogy ezt az időt meghaladó gyermeknek fogékony lelke meg legyen kímélve a rövid szabadságvesztési bűntetés bűnragályától. Ezt az álláspontot fogadta el az 1892-ik novella-tervezetünk, sőt ez volt kizárólagos tendenciája e kérdésben. Ezt a magunk részéről elvileg nem helyeselhetjük; a fiatalkorúakat egyrészt javítóintézetbe kell vinni, másrészt helyesen berendezett (esetleg épen fiatalkorúak részére) fogházakba, mert a fiatalkorú egyént feltételesen kibocsátva, de mégis magára hagyva, ismét kitesszük a bűn kisértésnek. Kivételesen azonban itt is alkalmazható, miután a mi szigorú ellenőrködést kívánunk a feltételesen elbocsátott fölött, legalább is azokat a rendszabályokat, a melyek a felügyeletet illetőleg a feltételesen szabadlábra helyezett felett fennállanak. Persze ez intézménnyel kapcsolatban még inkább szükségessé válik a „patronage“ kiterjesztése, a bűnügyi nyilvántartás szorgos keresztülvitele. Tehát ez intézményt így önállóan, szinte ötletszerűleg venni fel tételes jogunkba, helytelen volna. Az olyan bűncselekménynél lehetőleg kerülendő alkalmazása, a mely felé a társadalom előszeretettel látszik hajlani, de a melynek kiirtása nem kevésbbé szükséges. Ily cselekményeknél pl. párbaj, becsületsértés, házasságtörésnél feltételes elitélés „a társadalomnak

még nem egész helyes irányba terelt vagy nem teljesen megszilárdult erkölcsi érzékét a teljes eltompulás veszélyének tenné ki.“

Sokan a feltételes megkegyelmezést propagálják, de ezt, mint a monarchikus elmélet újra kisértését nem helyeseljük. A megkegyelmezés kivételesen megengedhető, mint az uralkodónak a bírói hatalomba való kivételes részvétele, de feltételes alakjában gyakrabban igénybe véve e jogot, e kivételesség megszünnék.

A modern kriminálpolitika méltán sürgeti tehát a feltételes elítélés behozatalát. Rövid idő alatt siettek a fennt már felsorolt államokon kivül részint törvényileg, részint rendeletileg ez intézményt meghonosítani: Luxembourg, Portugallia, Norvégia, New-South, Wales, Poroszország, Bajorország, Würtemberg, Szászország, stb. Amint látszik igazat kell adni Grubernek, a mikor azt állítja értekezésében, hogy „a feltételes elítélés intézménye varázserővel s a tudományban eddig nem észlelt rohammal hódít minden felé!“ Jobb bizonyítványt alig állíthatunk egy intézmény igazolásául, mint Mónis franczia igazságügyminiszter jelentését a feltételes elítélésről: „Egy nagyhatású féket nyertünk benne, mely alkalmas a visszaesés csökkentésére. A statisztika által feltüntetett eredmények azt bizonyítják, hogy a törvény elérte czélját, a mennyiben a visszaesés fejlődését megakasztja; megakadályozza, hogy alkalmi bűnösökből szokásos bűnösök váljanak..“

Örömmel látjuk, hogy újabb novella-tervezetünk elég részletesen és alaposan felöleli e kérdést. Nem csupán oly esetben midőn a törvény egy évet túl nem haladó fogházbűntetést állapít meg az egy vagy több vétség vagy ezekkel halmazatban levő kihágás miatt kiszabott fogházbűntetés három hónapot meg nem haladása esetén, hanem főbűntetésként kiszabott pénzbűntetést is felfüggesztendőnek ajánl. Helyeselhető az is, hogy e felfüggesztés külföldire nézve biztosítékhoz köti; ellenben a próbaidő tartama (3 év) talán kevés; helyesebb volna a külföldi törvények által is normának felvett 5 év. Összelehetne kapcsolni a felfüggesztést bírói megdorgálással, de mindenesetre némi felügyelettel a próbaidő alatt.

Az annyira fontos és égetően szükséges bűntetőjogi reformoktól ne riadjunk vissza és azok megvalósítását és törvényerőre emelését elhalaszthatlannak tartsuk és sürgessük!

(Sárospatak.) **Moskovits Mór.**

Az emésztést befolyásoló körülményekről.

Az élet feltétele a szükségletek kielégitése. A szükségleteket tekintve úgy találjuk, hogy azok kétfélék, ugymint életszükségletek és megélhetés szükségletei. Mindezek közül az életszükségletek, a táplálkozás és szaporodás mint élettani tények szerepelnek, mig ellenben a megélhetés szükségletei, a lakás, ruha, adó stb. a társadalmi tények körébe tartoznak. Az előbbiek tehát az élettani, az utóbbiak a társadalmi szükségletek.

Az élettani szükségletek fontos részét képezi a táplálkozás, a mely sokkal nagyobb teret hódit magának a szükségletek mezejéről, mint a szaporodás. Hiszen már az ujszülött gyermeknél, az élet kezdetén láthatjuk mennyire befolyásolja egész lényét a táplálkozás ösztöne, ezen belső érzés mennyire hatalmában tartja. Annak kifejezését találjuk meg sirásában, midőn anyja emlőit keresi, annak megnyilatkozása alatt nyujtja kicsíny ajkait szopásra, ha valamely tárgyat tartunk szájához.

Mig a szaporodás ösztöne csak egy időben, a fejlődés bizonyos fokán jelenik meg, s csak addig tart, mig az egyén fajának fenntartására nézve bevégezte kötelességeit és így fölöslegessé vált, addig a táplálkozás ösztöne a megszüntetés pillanatától az élet utolsó perczéig jelen van. Mindezek nyilvánvalók és a dolgok állásából önként következnek, ha meggondoljuk, hogy szervezetünkben, a legkomplikáltabb gépezetek egyikében folytonos fogyasztással járó állandó munka van, melyben a rend és összhangzás csak akkor maradhat meg, ha a fogyasztás ismételt pótlás által egyensulyba kerül.

A fogyasztás pótlása az, mit táplálkozásnak nevezünk, a belső érzés pedig, mely a figyelmünket annak szükségességére első sorban felhívja az éhség érzete.

Mindenki tudja, hogy mily hatalmas az éhség, mely ha uralmába vette a szervezetet, korlátlan gyakorolja felette hatalmát, éjjel-nappal kinozza, nyugalmat sem engedve neki és Luciferként áll a háta megett, midőn annak útja elé veti a megkisértések és bűnök végtelen sorait. És ha a lélek ilyenkor nem elég erős, biztosan elbukik a hatalmasabb előtt. A mindennapi élet példái mutatják ezeket, itt azokból felhoznom szükségtelen.

Ha táplálékot vettünk magunkba az éhség lecsilapul, de ez még nem jelenti azt, hogy a hiányok már pótoltattak, hanem a szervezetre még egy nagy munka vár, a táplálék feldolgozása. A táplálékokat nem nyújtja a természet tiszta állapotban, hanem keverve vannak a szervezetre értékesíthető, és nem értékesíthető anyagok. Ezeket választja ki a szervezet az emésztés során.

Mint minden dolognak a világon, ugy az emésztésnek is meg vannak a maga szükséges kellékei, melyek befolyása alatt az emésztés vagy akadályoztatik, vagy elősegíttetik.

A szerint, hogy ezek milyen mértékben érvényesülhetnek fog az emésztés befolyása változni.

A tudomány haladása mellett a kisérletek egész sora irányult a nevezett körülmények okainak kifürkészésére, s ma már azon pontra került, hogy az okok egy része már bebizonyítva áll. Különösen nagy érdemeket szerzett munkájával e téren Pawlow[1]) szt.-pétervári tanár, a ki bebizonyitotta, a psychenek nagy hatását az emésztési nedvek elválasztására. Épen erre való tekintettel a psyche működése által meginditott gyomornedv elválasztás termékét psychicus gyomor nedvnek nevezte. Sikerül kimutatni azon idegutakat, melyeken át halad az inger a psychéből az emésztési szervek felé. Az ő tanulmányából tudjuk, hogy a látás, ízlés és szaglás szervei által felvett ingerek együtt mint psychicai momentumok fognak szerepelni, hogy minden esetben szükséges, ezen ingereknek, a figyelem ráirányitása által az öntudat körébe jutni, különben nincs hatással a gyomornedv elválasztására.

Mikor tápot keresünk tulajdonkép nem járunk élettani alapon, hanem inkább érzékszerveink impressióira támaszkodunk,

[1]) Prof. I. P. Pawlow: Die Arbeit der Verdaungsdrüsen. 1898.

mert a természet bölcs berendezése folytán a mi hasznos az kellemes impressiót kelt, ellenben az értéktelen, vagy undoritó, vagy indiferens.

A czivilisatió terjedésével s a művelődés haladásával lépést tartott a táplálkozás fejlődése is. A műveltség legalsó fokán álló népek, majdnem mint az állatok. oly alakban fogyasztják el tápszereiket, a mint azokat a nagy természet által növény és ásványvilágból kapják; mi azonban már alig lennénk képesek magukat a nyers tápszereket felvenni, hanem csak akkor élvezhetjük kellőleg az eledelt, ha a szakács-művészet szerint meg van adva a sava, borsa. A szakácskodásnak nemcsak az az értéke, hogy ízletessé teszi az ételeket, hanem az is, hogy a nehezen oldodó anyagokat könnyebben oldhatóvá teszi, a differens anyagokat indiferensekké.

Már a régi empiricus következtetések bőven hangsulyozzák és megerősítik, hogy az étkezés megválasztása és elvégzése bizonyos tisztelettel és megelégedéssel kell történjék, s nem szabad az evést erőltetett dolognak tekinteni. Az evés actusa mindenütt oly dolgokkal kell környezve legyen, melyek azt elvonják a napi munkák zavaraitól. Rendszerint egy meghatározott és megszokott időben történik az étkezés, a mihez többnyire asztaltársaság gyűjtetik össze a családtagokból, rokonokból, ismerősökből, vagy pajtásokból.

Némely helyeken bizonyos előkészületeket is találunk, igy pld. Angolországban az étkezés előtt ruhákat váltóztatnak. Ezt már a rómaiak híres lakomáinál is megtalálhatjuk, a hol a nők igen díszes, különösen világos ruhákat vettek fel, a férfiak pedig megkoszorúzták fejöket a lakoma alkalmával. Gyakran látjuk, hogy a családfő megáldja a lakomát, sőt még a gyermekek is imát mondanak az evés megkezdése előtt. A jobb viszonyok között élő családoknál külön szoba van az étkezésre, a hol esetleg zenészek, vagy más mulattató egyének foglalkoztatják a jelenlevőket, az asztal díszesen van felterítve — egy szóval minden arra czéloz, hogy a mindennapi élet gondjai ez időre elűzessenek, és a gondolatok a jövő ebédre concentrálódjanak. Ez magyarázza azt is. hogy komoly értekezletek az étkezés idejére nem valók. Valószinüleg ezen alapúl az alkohol élvezetének

jelentősége is az étkezés alatt. Az alkohol hatásának első phasisában könnyü narcosist okoz, az illetők hangulata emelkedetté válik, a testet sajátságos kellemes érzés tölti el, mozgékonyak, fürgék lesznek, s úgy érzik, mintha tagjaik magányosabbá váltak volna. A felfogó képesség élesebb, fokozott, könnyebb és gyorsabb associatiók keletkeznek, miért is bőbeszédűvé válnak. Köznyelven az ilyen állapotot „Nobel Spitz"-nek nevezik. Mindezek elősegitik a napi gondok ledobását, mi által a psychét előtérbe tolva az étvágynedv elválasztás fokozódik. Természetesen csak az inteligensebb és tehetősebb osztályoknál találjuk meg az étkezés igen kifejlett hygienéjét azon okoknál fogva, hogy itt egyfelől a szellemi működés igen intensivus és megerőltetett, másfelől az ételek itt rendszerint sokkal nagyobb mennyiségben adatnak és kináltatnak, mint a hogy azt megkivánná az organismus. Szegényebb osztályoknál a szellemi munka csekély, de annál nagyobb megerőltetéssel dolgoznak az ízmok, a mi előkészíti az étvágyat, ez ételekre való különös gond, vagy kereset nélkül. Ez érthetővé teszi azt, hogy az ételek előkészítése a magasabb osztályoknál oly gonddal és választékossággal történik, az alacsonyabb osztálynál ellenben oly egyszerü. Minden előétel, vagy főzelék a tulajdonképeni étkezés előtt nyilván arra irányúl, hogy a kiváncsiságot felcsigázza és az ételek után való vágyat fokozza, megesik néha, hogy valaki szerény lakomáját egykedvüen kezdte meg s látható megelégedéssel emésztette volna fel, miután valahol valami erős, a mint mondják pikans részlet az étvágyat felingerelte.

Tehát az ízlelő készüléknek egy erősebb ingerlése szükséges, hogy működésbe jöjjön, ha a működés megindult csekélyebb ingerek is fenntartják a további munkásságát. Természetes dolog, hogy az éhségtől gyötört ember számára nem szükségesek külön szabályok, az éhség csillapítása megmutatja az útat, és ad elég élvezetet; nem hiába mondják, hogy „az éhség a legjobb szakács". Ez azonban csak egy bizonyos pontig igaz, mert egy bizonyos erősségü jóizt az ételben nemcsak az ember, hanem az állat is megkiván. Az órák hosszat éheztetett kutyát ha jobb és rosszabb étellel kináljuk meg egyszerre, akkor előbb ahoz fog nyulni, a melyik inyére, kedvére való, s ha ezt nem kapja meg, csak azután nyul a többihez.

Mindezen dolgok mutatják, hogy az ételek élvezete figyelemmel kell történjék, vagyis gondoskodni kell az étvágyról. Köztudomásu, hogy a rendes és hasznos ételek étvágyat, élvezetet keltenek; minden más evés, pd. parancsszóra, erőszakkal, határozottan rosz, mivel az egészség ösztöne vonakodik tőle. Az étvágy visszaállítása nagyon fontos kérdés, melyet az orvosok mindég és mindenütt szem előtt tartanak és a betegek gyógyításánál az étvágyról különösen gondoskodnak. A milyen mértékben kivánja vissza étvágyát a beteg, ép oly mértékben igyekszik az orvos azt gyógyszerekkel visszaállítani. Ezért több gyógyszer ismeretes „étvágyjavító" néven.

Az orvosok mindég az étvágyra vannak tekintettel, midőn a beteg életrendjét szűkebb határok közé szorítják, vagy a megszokott körülmények közül eltávolítva fürdőre, utazásra küldik.

Ha a szükebb határu étkezést írják elő, egyszersmind biztosítják a gyomor erősebb megtelődésének elkerülésén kivül, hogy erőben és tömegben gazdag étvágynedv fog elválasztatni. Az ilyen diäta kiszabása már ezért is czélszerü, mivel a gyomor legtöbb betegségénél csupán a felületes nyálkahártya réteg van megbetegedve. Ezen réteg tartalmazza a gyomor érző készülékeit, melyek a chemiai ingereket felveszik és továbbitják. Ha tehát ezen réteg beteg akkor, feladatát nem teljesítheti és megszünik egy igen fontos factor a bő étkezés után hosszura kinyúló chemiai elváltozások perioidusából.

Az íly esetekben nagyobb szerepet fog játszani a psychicus izgatás, vagy a jó étvágy érzet, mivel tudjuk, hogy centralis idegközpontból a nyálkahártya érintetlenebb részeiben levő mirigyekhez akadály nélkül fog az elválasztó impulsus haladhatni.

Ezen álláspontokból kiindulva érthető azon szabály is, hogy miért kell az idült gyomorbetegségben szenvedő embereket a megszokott körülmények közül kiragadni és oly viszonyok közé helyezni, a hol a nyilvános izgatás biztosítva van. Vegyünk csak szemünk elé egy szellemileg erősen dolgozó embert, pd. egy hivatalnokot, látni fogjuk, hogy annak úgyszólván minden percze le van foglalva munkája által, alig marad ideje az evésre, azt csak futólag, minden figyelem nélkül végzi el. Az evés syste-

maticus számba nem vevése többnyire megbosszúlja magát, előkészítvén az emésztési zavarok következményeit a jövőre. — Kimaradt az étvágynedv el'választás, valamint csökken az erjesztő tartalom is, minek következménye az lesz, hogy a secretorius tevékenység csak lassan indulhat meg. Az ételek pangani fognak a bélhuzamba, emésztési nedvek hiánya miatt hibás erjedések keletkeznek, a mely ízgatni fogja a nyálkahártyát, sőt meg is betegiti.

A fűszerek mindennapi táplálkozásunkban igen fontosak mivel a legértékesebb tápszereinket, melyek íznélküliek vagy kellemetlen ízüek, kellemessé, könnyen élvezhetőkké teszi. — tápértékük elenyésző csekély, hanem sokkal nagyobb a psychikai hatásuk, a mennyiben az illusiót felgerjesztik. Fontos szerepüket már régóta ismerik, mert a régi hagyományok már említik, hogy a fűszertár egy külön specialis részét képezte a fejedelmi udvarnak, s külön hivatalnokai is voltak. A XIV. században a füszerek ritkák és igen drágák voltak, mivel Levantéból kellett szállítani; ez volt az oka, hogy nem juthattak általános használatra. Chaucer és Wiclif rendelvényeiben külön fel vannak jegyezve a következők: fahéj, szerecsendió virág, szekfűszeg, bors, gyömbér, kubeba, paradicsommagvak, szerecsendió, kömény és közönséges nárdus. Az egyes fűszerkeverékeket mint poudre douce, poudre forte akkoriban igen használták.

A táplálkozásnál lépten-nyomon találkozunk az ugynevezett élvezeti szerekkel, a milyenek pld. a szeszes italok, kávé, thea, dohány. Ezek, mint általánosan ismeretes szintén igen nagy jelentőségüek a mindennapi életben. Az élvezeti szereket nem annyira tápszereink ízének javítása végett mint inkább a táplálék felvétel és emésztés élénkítése czéljából élvezzük. Mindenkinek meg van e szerek hatásáról a maga saját véleménye; mindenkinek meg van a maga megszokott kedves, talán már nélkülözhetetlen élvezeti szere, s azon kellemes subjectiv érzésnél fogva, melyet némely élvezeti szer előidéz, egyikünk egyik szert, a másik a másikat tekinti a nélkülözhetetlennek, vagy legalább kedvezőnek a táplálkozásra nézve.

Az élvezeti szerek a mint tudjuk, főleg az idegrendszerre

hatnak, idegeinket izgatják s ellankadt állapotból új tevékenységre indíthatják.

Az étvágy kérdésével szoros kapcsolatban áll a keserű anyagoknak gyógyító értéke az emésztéssel. Hatásuk az ízlelő készülék izgalma folytán áll be.

Az emésztési zavarokban szenvedő ember rendesen tompult ízlelő képességű és némely ízeket egyáltalában nem érez. Ezért egyes ételek, melyek másküloönben ízletesek, neki ízetlennek tűnnek fel. Ilyen egyéneknél az evés nemcsak nem kelt élvezetet, hanem inkább undort idéz elő, a nem levő, vagy pervers ízérzés miatt. Hasonló esetekben a normális ízérzés keletkezésére eleve nebb ingerek szükségesek; a tapasztalás megmutatta, hogy ezen czélt jól el lehet érni, ha kellemetlen, vagy igen erős ízű anyagokat alkalmazunk, melyek contrast működés által kellemes hatást teremtenek. A physiologiának egy általános tétele ismétlődik itt. Világosabbnak találjuk a fényt a sötétből, hangosabbnak a hangot a csendből, a testi egészség öröme intensivusabb a betegség után, és így tovább; találhatunk még számos példát. A keserű anyagok étvágyjavító működésének magyarázatát abban kereshetjük, miszerint ezen anyagok nemcsak az ízlelő szervre hatnak, hanem a gyomor nyálkahártyáját is bizonyos módon befolyásolják, oly érzéseket keltenek, a melyek az ételek után való kívánsághoz vezetnek. Tehát a keserű anyagok működése nem csupán egyszerű reflex, hanem bizonyos psyhicus tény felidézésére, mely másodlagos úton a rendes elválasztó tevékenységhez vezet. Épen így áll a dolog, a mint az előzőkben láttuk a fűszereknél is.

Divatos dolog különböző országokban bizonyos előétkezés, a tulajdonképeni ebéd megkezdése előtt. Svédországban szerepel a „smorgâsbröd", mely étvágygerjesztő ételekből, kaviár, hering, húsgaluska, sajt, liqueur és pálinkafélékből van összeállítva. Ugyanilyen Oroszországban a „zalenszki" (előebéd), mely főzelékekből s egy pohár égetett borból áll. Már a rómaiak idejében meg volt ezen szokás, a hol előételek gyanánt halat, rákot stb. adtak, igen nagy pazarlással és fényüzéssel kisérve.

Általában a nagyobb étkezéseket levessel szokták kezdeni, a mely többnyire húskivonat és ez után következik a tulajdon-

képeni tápláló eledel, különböző alakban elkészített hús, szegényebb néposztályoknál a szénhydrogénban gazdag anyagok. Ezen étkezési rend helyes és physiologiai alappal rendelkezik, mivel a húsleves valódi chemiai ingere a gyomor mirigyeinek; midőn az étvágynedv elválasztása már megszűnt, a szükséges mirigyelválasztást a chemiai inger fogja fenntartani. A jó húsleves azonban csak bizonyos jóllét mellett érhető el, a miért is a szegényebb osztályok egy olcsóbb, azonban gyengébb chemiai ízgatót használnak. Ilyen czélra használatos Oroszországban a „kwasz“.[2] Németországban, a hol igen drága a hús, vízzel helyettesítik, melybe kenyeret vagy mézet kevernek.

Az ételek egymás után való sorrendje sokkal szigorúbban kell betartassék kóros esetekben, mint egészségeseknél. A kinek étvágya hiányzik, vagy igen rosz, annál kimarad, illetőleg csökken az étvágynedv elválasztása; ily esetekben az étkezés mindig erősebb chemiai ingerekkel, pld. húskivonat anyagok oldatával czélszerű kezdeni, különben az összeállóbb tápanyagok, ha azok nem húsfélék, hosszabb ideig emésztés nélkül fognak a gyomorban maradni. Ha a folyadékokat, mint chemiai ízgatókat osztályozzuk, akkor első sorba kerűlnek a húskivonat anyagok (levesek), másodikba a tej, harmadikba a víz.

A czélszerűség azt mondja, hogy az étkezés végén ne vigyünk be nehezen emészthető anyagokat. Ez oka annak, hogy az ebédet rendesen édes anyagokkal végzik. A czukor igen könnyen szivódik fel és különös emésztési munkát nem kiván, e mellett azon kellemes érzés, melyet a czukros ételek indítanak, kiváltja az illuziót. Tehát kellemes benyomással fog végződni az étkezés.

Az étkezésnél találunk még nehány fontos tényezőt. Így tekintetbe vesszük az ételek savanyúságát. Az emberi ízlés különös előszeretettel viseltetik a savanyú dolgok iránt és elég tág körben élvezi is. Így mindennapos asztalunkon az eczet, a mely

[2] A «kwasz» egy oroszországi sörféle ital, mely gabonából készűl erjesztéssel. Ez a fajta savanyú és zavaros, nem valami kellemes ízű, de nyugtató és hüsítő finomabb és kellemesebb ízű fajtái, melyek az alma és málna erjesztése által készűltek.

a mártások, levesek, saláták egész sorában szerepel. Vannak savanyú boraink. Oroszországban nagy mennyiségben fogyasztják a savanyú kwaszt. Azonkivűl savanyú gyümölcsök és főzelékek fordíttatnak táplálkozásra; ezek vagy savanyúak már természetüknél fogva, vagy mesterségesen tétetnek azzá. Sokszor orvosság gyanánt is alkalmazzák. A természet maga is állandóan közreműködik abban, hogy tejsavat képezzen a bevitt táplálékokból a gyomorban, s fokozza a sósav savanyúságát. Ezen tényezők élettani magyarázatát megtaláljuk, ha tekintbe vesszük, hogy a savanyú kémhátás nemcsak a gyomorfermentumok állandó működéséhez szükséges, hanem egyszersmind a hasnyálmirigyre nézve is ingert fog representálni. Az emésztési szervek betegségeinél sokszor fordúl elő, hogy vagy a gyomrot, vagy a hasnyálmirigyet kell kiméln. Ha a gyomrot akarjuk kiméln, s az emésztést főleg a bélbe helyzni, akkor olyan anyagokat viszünk be, melyek nem ízgatják a gyomrot, de savanyúak; másfelől, ha a hasnyálmirigy tevékenységét akarjuk korlátozni, a gyomor savát letompítjuk.

Igen tanúlságos a zsirok diaeteticája. Mindnyájan tudjuk, hogy a nagyon zsiros ételek nehezen emészthetők. Ezt is tudjuk élettanilag magyarázni. T. i. ha a zsir jelentékeny fehérjével van együtt a fehérje emésztése meg lesz gátolva az által, hogy a zsirt egy vékony hártyával vonja be és távol tartja az emésztő nedvek hozzájutását. Emésztetlen állapotban jut a fehérje egy része a bélhuzam többi részébe, a hol azonban nem kapván elegendő emésztő nedvet és a bélflora hatása alatt erjedésnek indúl. Az erjedés mindig bomlási terményekkel jár, melyek a bél falazatát izgatva, hurutot s colicanemű fájdalmakat idéznek elő. Ezért a nagyon zsiros és fehérje tartalmú eledelek kerülendők, vagy legalább is erős gyomrú és jó étvágyú embereknek tanácsos.

A kenyér és vaj combinatiója már nem olyan nehéz eledel. A tiszta zsir maga nem nehéz, a mint már abból is kitetszik, hogy jó szalonából igen sokat vagyunk képesek megenni, a nélkül, hogy megártana. A zsirnak tisztán való élvezeténél elesik az emésztést akadályozó hatása, és e mellett a hasnyálmirigy működése fokozódik. A tápszerek viszálkodása nem állhat elő, nem fogja egyike sem a kurtábbat húzni. A mindennapi

tapasztalás tehát eltiltja a gyenge gyomrúaknak a zsiros tápszereket, és a húsok közűl is csak a kevésbbé zsirosokat, pld. vadhúst ajánlja. Vannak ételek, mikor a zsir gátló szerepét épen mint gyógyfactort alkalmazzák, pld. a gyomormirigyek túlságos secretiójánál.

Az emésztési szervek betegségeinél általános alkalmazást nyernek a különböző lúgos sók, pld. szóda, konyhasó. Hogy ezen sóknak milyen jelentősége van, a nézetek igen változók.

A laboratoriumi kisérletek azon következtetéshez jutottak, hogy alkáli sók mint a secretiót gátló anyagok szerepelnek. A lúgos sók előnyös hatása ilyen esetekben nagyon egyszerű, ízök igen rosz, annyira, hogy kevés ember képes eltűrni és ezért vízzel leöblítik. A víz szerepe szintén érvényesűlni fog, sőt inkább előtérbe lép, mint a lúgos só hatása. Az ásványvizekről épen ez mondható.

Az étkezés megválasztásának helyes étrendi megállapítása mellett gondolni kell arra is, hogy az emésztés során a szervezetre könnyen kiható emésztési termékek alakúljanak. Az egyedűli táp, mely legkevesebb munkát ad és legjobban értékesíthető, a tej. Mindenki könnyű ételnek tekinti s alkalmazzák gyógyszerként a nehezebben emésztőknél, valamint a súlyos betegségek egész soránál, pd. a szív-, vesebajoknál. A tej rendkivűli jelentőségét az magyarázza, hogy a természettől nyújtott tápszer, bizonyos concentratióban együtt tartalmazza azon anyagokat, melyek szükségesek a szervezet táplálkozására, értve alatta a fehérjéket, zsirokat és szénhydrátokat. A tejnek oly tulajdonságokat tulajdoníthatunk, melyek azt külön állítják a többi ételektől. Ha a tej fehérje egységét más tápszerekkel összehasonlítjuk és azt viszonyítjuk az emésztési szervek munkájához, azt találjuk, hogy a tej megemésztésére a leggyengébb erjesztőképességű gyomornedv, és a legcsekélyebb mennyiségű hasnyál szükséges; tehát a tej áthasonítására alkalmazott secretorius munka sokkal csekélyebb, mint minden más tápszernél. E mellett találunk a tejnél egy másik tulajdonságot is, mely abban áll, hogy ha észrevétlenűl jut is be a gyomorba, mint a hogy állatkisérlettel ezt beigazolták, képes secretorius muukát indítani. Úgy látszik, állandó chemiai ingere a bélcsatornának. A tej ezen

hatásának titka még nincs felderítve. Mégis úgy gyanítható, hogy egyfelől a tejben levő zsir a gyomormirigyek működésének gátlására szolgál, másfelől a tej akadályozza a hasnyál elválasztását.

A harmadik jellemző tulajdonság, melyet a tejnél észleltek, a jó kihasználhatósága. Ha tejet viszünk be a szervezetbe, sokkal több haszon háramlik belőle, mint ugyanannyi nitrogén mennyiségű kenyérből. A kenyér elég hamar emésztetik meg, de több mint 50%-je kerül 7—10 óra múlva kiválasztásra, mig a tejnél csak 12—15%. Tehát a szervezet a nitrogénnek sokkal nagyobb részét értékesíti a tej használata által, mint minden más ételfajoknál.

Táplálkozásunk minden tényénél a természeti bölcs törvények nyilatkoznak meg és mindenütt megtaláljuk az ok és okozati összefüggést. Ha ezen törvényeket a tudás szemével vizsgáljuk, akkor a tudatlanság sötétsége kezd eltűnni és látterünk mind jobban feltisztúl. A milyen mértékben halad a tudomány, olyan mértékben tisztúl a látterünk, melyben már a jóllétünkre vezető útat könnyen feltalálhatjuk.

Sárdi Elemér,
IV. é. orvost hallg.

A korszellem Kis János elbeszéléseiben*

A XVIII. század elején az európai műveltség természetét, minőségét leginkább a franczia társadalom, irodalom mutatja, a mely irányadó volt egész Európára nézve. A keresettség, a természetesnek kicsinylése, a finom etiquette s mögötte a legnagyobb erkölcstelenség a jellemvonásai e kornak. Mint a rococco styl gyöngéd, hullámos vonalai visszariadnak minden merevségtől, szöglettől, — úgy a rococco embere a maga hajlongásával, mimelt lépéseivel rabszolgája a társadalomnak. A kimértség, a szabatosság e korának szülötte a hármas egységhez ragaszkodó franczia dráma. Egy ideig ha gyönyörködtet is a csiszolt, mesterkélt társalgás, viselet, irodalom, — sokáig nem köti le az ember lelkét s vágyódik oly körbe, a hol egyéniségét nem nyügözik formák, a hol szivéből, őszintén szólhat. E vágyódás általánossá lett Francziaországban s 1751-ben nem csak Rousseau, hanem az egész nemzet felsóhajt, figyelmeztetően, követelően felkiált: „retournons a la nature! E pár szóban egész század programmja nem csak Francziaországra, hanem egész Európára nézve! A politikában végső viszhangja: „Allons Enfants!“ „Talpra magyar!“, — az irodalomban a költői egyéniséget hangsulyozó s a mult hagyományait elhányó „Sturm und Drang“; Racin drámáival szemben Goethe Götc v. Berlichingen-je, — theologiában az orthodoxiával szemben a pietismus és rationalismus, — a társadalomban: vágyódás a régi természetes élet után (Rousseau: Emil),[1] a társadalmi korlátok megszüntetése (Rousseau: La

* Részlet egy nagyobb tanulmányból.

[1] «Tous ne désirent qu'une chose: revenir à la nature, devant laquelle il n'y a ni nobles ni roturiers ni pauvres ni riches» Histoire de la Langue et de la Litterature française. L. Petit de Sulleville. Tome VI. p. 487.

nouvelle Heloise,) Különösen sokszor mutatkozik a természeti élet után való sovárgás, a pásztorok, a földmüvesek idylli életének rajza[2] (Gessner Kis Jánosnak is kedves költője); sőt a vadember állapotának olyan módon való feltüntetése, a mely szerint abban meg van a szívnek természetes jósága, ellenben a kulturától megromlott európai ember szívtelen zsarnok. Egy német költő egyik költeményének végső sora: „Wir Wilden sind doch bessere Leuten" szálló igévé lett.

A szellemi élet e nevezetes mozzanata kifejezésre jut Angliában is, sőt itt még előbb, mint Francziaországban, de különben a hangulat teljesen ugyanaz: a megromlott társadalmi viszonyok közül menekülni az egyszerű igénytelen, természetes erkölcsös élethez. Angliában ezt az irányt Richard Steele (1662—1729) s Joseph Addison (1672—1719) lapja a „Tatler" és ennek folytatása a „Spectator"[3] képviseli, mely utóbbi német fordításban is megjelent „Der Zuschauer" czimmel. Steele, a kitől Kis János több kisebb értekezést fordított, folyóiratának czéljául ezt tűzte ki: „az élet hamis művészetének megszüntetése, száműzése a tudás, hiuság, képmutatás álarczának és visszatérés a legnagyobb egyszerűséghez ruhában, beszédben és magaviseletben" („to expore the false Arts of Life, to pull off the Disguises of Cunning, Vanity and Affectation, to recommend a general Simplicity in our Dress, our Discourse, and our Behaviour"). Ugyazaz az elv tehát, a mely Roussean jelszavában foglaltatik. Ez a folyóirat különösen apró elbeszélésekkel igyekezett a tiszta, ártatlan, egyszerű életet és erkölcsöket megkedveltetni. Sokan olvasták, eljutott hozzánk is, s szívesen olvasták itt is. Döbrentey írja Kazinczynak:[4] „Addison Spectatorjának IV. Darabja 375 Nrója alatt levő érzékeny történetet megszerettem. Kedvem lett azt egy erkölcsi beszélyben Detailba hozni, a történetnek azt fundamen-

[2] «Rebus cunctis inest quidam velut orbis, ut quem ad modum temporum vices, ita morum vertantur,» mondja már Tacitus (Ann. III. 55); s önkéntelen gondolunk Theokritosra, aki a Nagy Sándor alapitotta fényes városokból a mezőre, a pásztorok közé menekült.

[3] The Spectator in eight volumes. Carefully Revised und Corrected Volume first. London MDCCLXV.

[4] Kazinczy levelei V. köt. 336 l.

tomául meghagyván s Erdélybe átültetni.“ Naláczy József lefordítja az egész Spectatort.[5] Kis János is ismerte, a mint ez a „Klio“[6]-hoz írt „Utolírás“-ból kitünik: „kik az itt fordított darabokat az eredeti nyelveken akarják olvasni, feltalálják azokat a *Spectator*, Guardian, Rhambler és Nordische Aufscher czímű időszaki munkákban.“

Ebben a Spectatorban jelent most már meg egy kis történet,[7] amely a mesterkélt, erkölcstelen közélettel szemben a vadember állapotát, lelkületét rajzolja s a vadember úgy van festve, mint a ki jószívű, szelid, ellenben az európai kegyetlen, önző. Inclérről és Sorikoról szól ez az elbeszélés, amely épen mivel annyira egyezett a kortársak vágyaival s ugyanannak a szellemnek szülötte, mint Rousseau „Emil“-je, — nagy elterjedésnek örvendett, — bár csak néhány lapnyi az egész. A németeknél utánozták: Gellért, Bodner: Goethe ifjú korában szinte felakarta dolgozni s Kis János közvetitésével megjelent a mi irodalmunkban is:[8] Sem a férfi, sem asszonyi nemnek nincsen olyan virtusa, melyben elbírhatná magát.“ Inkle Tamás, egy londoni kereskedő fia kereskedelmi czélokból Indiába szándékozott menni. A hajó, melyen utazott, élelemszerzés végett kikötött az amerikai partokon s az utasok közül néhány, köztük Inkle is, a parttól eltávolódott úgy, hogy az indiánok rajtok ütöttek s felkonczolták őket; egyedül Inkle szabadult meg. Bolyongása közben egy szép indiai leánynyal Sarikoval találkozott, aki egy barlangba rejtette el Inklet az üldözők elől s itt többször meglátogatta; boldogan, szerelmesen éltek. Lassanként beszélni is tudtak egymással s Inkle mondta szeretőjének, hogy majd elviszi hazájába, ahol selyemben járhat s ahol nem kell úgy félni szerelmük miatt, mint itt. Egyszer azután a Sariko a parttól nem messze hajót pillantott meg, jelt adott s a hajó a parthoz vitorlázott. Este Inkle Sarikoval együtt a hajóra ment; mily nagy volt öröme, midőn

[5] Beöthy: Képes Irodalomtörténet I. köt. 566 l.

[6] «Klio vagy lélekmentesítő, részint eredeti, részint fordított darabok kötött és kötetlen beszédben. Kiadta Kis János, Győrben 1825.»

[7] The Spectator. Volume first. London MDCCLXV. 53 55: The History of Inkle and Sarico.

[8] «Ifjuság barátja» 1816. II. köt. (253—260 l.)

a hajósokban honfiaira talált! Utközben azonban sajnálni kezdte, hogy oly sok időt töltött el hasztalanul, kereset nélkül, s hogy némileg kipótolja mulasztását, elhatározta, hogy Sarikot eladja. Hiába való volt a szerencsétlen leány könyörgése, hiába mondta, hogy anyának érzi magát, — annál drágábban adta el.[9]

Ime a vad ember a maga jószívűségével, amikor megmenti az üldözöttet s vele szemben a „művelt" európai, aki életének megmentőjét rabszolgának adja el. Ez az elbeszélés vallomás, egy egész kornak vallomása. Az európai ember romlott, elhagyta az egyszerű erkölcsöket; gátat vetett a szív természetes érzelmei elé a legkülönbözőbb korlátokkal: ranggal, születéssel, társadalmi formákkal, hitvallási íratok betűjével, — s amikor a szív őszinte nyilatkozását ilyen módon elfojtották, képmutatóvá, durva lelkűvé, gőgössé, önzővé lett az emberiség. Ez ellen síkra kell szállani, a természet útjáról letért embert újra vissza kell vezetni a helyes ösvényre, vissza kell szerezni a szívnek, az egyéniségnek elveszett jogait. Ezzel a czélzattal írja regényeit az angol Richardson (1689—1761), aki kora szellemének hű kifejezője egyrészt, másrészt e szellem fejlődésére kiváló befolyással volt. Szorgalmas nyomdász volt Richardson s mivel a levélírásban rendkivüli gyakorlottságot és ügyességet árult el, egy könyvkereskedő megbízta, hogy állítson össze egy minta-levelezőt. Richardson a levelei alapjául egy történetet választott s ilyen módon keletkezett a „Pamela" (1740) czimű regény, melyet a női szív ismerete s a tiszta erkölcsért való küzdelem, lelkesedés jellemez.[10] Hasonló a többi műve is: „The History of Clarissa

[9] Dorat, franczia iró is átdolgozta ezt az elbeszélést heroiddá, s ezt a heroidot is leforditotta Kis János «Zelia János»-hoz czimmel. Itt Zámor nem adja el Zelcát, hanem hazafelé való utazás közben kiteszi egy szigetre; egyébként a tartalom ugyanaz. L. Kis János Poetai Munkái. Pest 1865 73-78. l.

[10] Taine: Az angol irodalomtörténete. IV. 17. l.: «a szabály és természet nagy küzdelme nyilatkozik meg Richardson műveiben» Ugyanitt van szó «Pamela»-ról. Richardson Pamelájának tartalma, a cselekvés csak annyiban egyezik ugyan meg Kis János Pamelájával, hogy itt is ott is egy főrangu gazdag ifjú szolgáló leányt vesz el, s a részletekben eltérések vannak — de az eszme a szellem ugyanaz, az inditás innét származik. S így ha

Harlozo" 1748, (8 kötet) és „The History of sir Charles Grandison 1753—4. (6 kötet). Mind ezen műveiben harczosa a tiszta erkölcsnek, a szív ártatlan érzelmeit dicséri s ellensége a nyegle, gőgös, erkölcstelen embereknek. Épen azért különösen ez a két szerep domborodik ki műveiben: egyrészt a minden csábitásnak ellenálló női erény, a melynek jutalma elvégre is a boldog családi élet; másrészt pedig az érzéki szenvedélyeit fékezni nem tudó férfi, aki tönkreteszi egy nőnek boldogságát. Regényeinek főjellemvonása, hogy a cselekmény egyszerű, de annál szélesebb, sőt terjengős a belső világnak, a szívnek rajza; az érzelem rajzolására különösen alkalmas a levélalak, a melyet ő vesztett be a regény irodalomba s Rousseau (La nouvelle Heloise) Goethe (Werther-'s Leiden), Kármán (Fanni hagyományai) mutatják a széles körű hatást, melyet Richardson ez irányban tett. Regényeinek jellemzésére s különösen hatásának megértésére két dolgot kell még megemlíteni. Egyik az a szentimentalismus, a mely kifejezésre jut műveiben, melyet másrészt ő maga is növel. Ez a szentimentalismus szoros összefüggésben van a szellemnek ez időbeli forradalmával. Semmi külső kényszer, semmi külső szabály, csak a szív, az érzelem a maga közvetlenségében, a teljes subjectivismus, — ez lesz a jelszó. Innét van a sok sóhaj, könnyözön, az érzelem tultengése, a vallásban a pietismus elfajulása. Richardson regényeinek egy második jellemvonása az, hogy hatásuk nemcsak aesthetikai, hanem társadalmi is. Az erényes Pamela példája arra ösztönözte az olvasókat, hogy ők is hasonlókép éljenek.[11] Kis János észrevette ezt a nagy jelentőségét Richardson műveinek, s mivel ő is teljes lelkéből munkálódott a tiszta erkölcsök terjesztésében s az „értelemnek és szívnek hasznos foglalatosságot[12] akar adni, azért ime „Flora"

nem is jelölhetjük meg közvetlen forrásul Richardson Pameláját, de még is szorosan hozzá csatlakozik s így mikor a korszellemet vizsgáljuk ezen elbeszélésekben a kor «tandard work»-jai mellé kell őket sorakoztatnunk.

[11] Azoknak az irodalmi műveknek, a melyek a korszellem hatása alatt keletkeznek, illetve annak leghívebb kifejezői, rendesen társadalmi hatásuk is van; az akaratot bizonyos irányban való cselekvésre készítik. Werther példája sokat csábitott öngyilkosságra.

[12] «Zsebbevaló könyv» 1799. Az olvasóhoz.

című zsebkönyvének I. kötetében (1806. 9—106. l.) megjelenik a „Magyar Pamela", amely már nevével utal Richardsonra s melynek alapgondolata tényleg teljesen ugyanaz, mint Richardsonnál t. i. hogy a női erény ellenáll a csábításoknak s a jutalma a boldog házas élet. Az elbeszélés honosítva van, magyar földön magyarok szerepelnek, mint a hogy Kazinczy is honosította „Bácsmegyei levelei"-it az „Adolfs Briefe"-ből. A „Magyar Pamela" tartalma röviden a következő: Szentiláry egy „főhivatalbéli gazdag Urnak fia", aki megszereti H. kisasszony szobaleányát, Ilonát. Ilona szegény sorsban született, egy ideig Báró Karvalyék nevelték, innét került H. kisasszonyhoz, aki a palatinusné udvarhölgye volt, s ilyen módon a palatinusné is ismerte Ilonát. Szentiláry erősen udvarol Ilonának, Ilona azonban erényére féltékeny. Szentiláry el nem veheti egyelőre, mert nem akar édes anyjával ellenkezésbe jutni, aki nem engedné meg, hogy előkelő származású fia egy szobaleányt vegyen el feleségül; de mivel nagyon megszerette, azt tanácsolja neki, hagyja el állását, vonuljon vissza, ő mindennel bőségesen ellátja mindaddig, amig valami uton-módon nőül nem veheti. Ilona egy ideig vonakodik; de mikor látja Szentiláry szerelmét s mikor biztosítja Szentiláry, hogy erényét mindig tiszteletben tartja, elvégre elfogadja az ajánlatot, Szentiláry gazdagon ellátja mindennel, ékszerrel, ruhával stb. Egy ízben Ilona pompásan felöltözve bemegy egy boltba s mig ott vásárol, bejön a palatinusné, aki megismeri s látva gazdag öltözetét, kérdi tőle, ki a férje? Ilona feleli: nincsen férjem: a palatinusné erre csak azt válaszolja: „helyes személy", s megvetően hátat fordítva eltávozik. Ilona kétségbeesetten érkezik haza, ágyban fekvő beteg lesz s mindent elkövet, hogy a palatinusnét felvilágosítsa helyzetéről. Báró Karvaly kisasszony csakugyan el is mond mindent H. kisasszonynak, aki viszont a palatinusnénak s így azután a palatinusné fogadja is Ilonát s kijelenti, hogy félreértésen alapult az a nyilatkozata s most mikor meg van győződve szeplőtlenségéről s Szentiláryhoz való igaz szeretetéről, felajánlja közbenjárását Szentiláry édesanyjánál. Ez meg is történik, s a két egymást szerető szív egyesül.

A mint látjuk tehát az elbeszélés a „rang és szerelem" sokat variált themája körül forog; ez időben azonban ez a théma

uj volt, vagy legalább is a legszorosabban össze függőtt a korszellemmel; a szìv jóga ekkor támadja meg az előitéleteket, a születési rangot, hogy rajta győzedelmeskedjék. A hol a szìv jóga oly erős, ott nem hiányozhstík a sentimentalìsmus sem, a mit p. o. Szentiláry egy nyilatkozata mutat, mikor ösztönzi Ilonát, hogy hagyja el állását s vonuljon vissza: „a leány asszony egészen magára lesz hagyatva. mert *nem felelhet a maga szíve miatt*, hogy kit fog szeretni; s ha én oly szerencsétlen lennék, hogy a leány asszony nékem kezét szìve szerínt s örömest mondhatná, tellyes szabadságában fog állani máshoz menni, a kit a maga szíve választhat magának. Akárkivel boldogulhat a leány asszony, csak boldog lehessen, lehetetlen nékem is boldognak nem lenni.“

Ugyan ez a korszellem, a szív jogáért való harcz, sentimentalìsmus jut kifejezésre Kis János egy másik elbeszélésében is, csak hogy másképen színezve. Ez az elbeszélés „Klári“ czimmel jelent meg.[13] Ebben egy gaz uri csábító van bemutatva s ennek áldozata az egyszerü falusi leány; a ki azonban megszenvedve ballépéséért, végre is egy derék férfiu szerelmében nyer kárpótlást. Levél alakban van irva, de nem valami szerencsésen; az egész elbeszélés ugyanis két aránytalan levélből áll; az egyik 92—134 lapig, a másik 138—142-ik-ig terted. Az elsőt, a melyben a tulajdonképeni elbeszélés van Vágfalvay irja Répczeközynek, a második Répczeközy felelete.

Vágfalvay a következőket irja: Vágfalvay báró Dorzayval sétálni szokott s egy ilyen séta alkalmával egy halmon üldögélni látott egy szép leányt, a kihez másnap ellátogatott, beszédbe eredt vele s megszerette. Klári azonban azt mondja, hogy ő nem lehet senkinek sem a felesége, mert neki sötét titka van. Vágfalvay a visszautasítás miatt veszedelmes beteg lesz, Klári meglátogatja s ekkor elmondja élete történetét, sötét titkát. Veszprém vármegyében született vallásos, erényes földművesektől, a kik őt mindig intették a tiszta életre. Gróf Baltaváry azonban

[13] Szépliteraturai Ajándék VII. évf. 1824. 92—192. l. — Kis János neve nélkül, de Toldy Kis János művei között sorolja fel. (l. Kis János Poetai Munkái. 1865. XLIV. lap).

felhasználva az ifjú leány tapasztalatlanságát, Pestre hitta, azzal az ürüggyel, hogy nőül veszi. De csak hamar tapasztalta, hogy Baltaváry rutul rászedte, nem akarta nőül venni. Erre elszökött a gróftól. Vikácsnál, a gróf nevelőjénél akart megpihenni, de ez aljas merényletet intézett ellene, a melytől csak egy fiatal katonatiszt: Berendy szabadította meg. Visszatert falujába, de itt szüleit nem talalta s ekkor szolgálatba állt ott, a hol Vágfalvay találta. Ezen elbeszélés után Klári eltávozik, bár Vágfalvay tartóztatja s ir is neki; Klári visszaírja, hogy nem lehet az övé, bár szereti, s eltávozik a vidékről. Vágfalvay hiába keresi egy ideig, mig végre nagy betegen megtalálja egy kunyhóban, körülötte szülei. Vágfalvay szerettel öleli magához Klárit, a ki meggyógyul s készülődnek a lakodalomra. — Ez a történet annak a levélnek tartalma. a melyet Vágfalvay ír Répczeközynek s kéri Répczeközy véleményét. Répczeközy felel is, és azt tanácsolja, ne hallgasson azokra. a kik ellenzik házasságát; *Klárinak tiszta szíve minden hibáját jóvátette.*

Az erkölcsregények közé sorozható Kis János e műve. Előtérbe lép a falusi, természetes élet, a falu lakosai és a városi erkölcstelenség, a nagy urak közötti ellentét. „Gondolja meg, hogy ez (t. i. a falusi muuka) a legrégibb állapotja minden embereknek s kétségkivül a legártatlanabb s legbecsületreméltóbb állapot“ (125. l.). Klári édes atyja ezt a tanácsot adja leányának: „őrizkedjél Pesttől: ezen város lakossai csábítók.“ A szív tisztaságának nagyrabecsülése és az érzékenykedés is feltalálható. Klári, a pásztorleány olvas s „a könyv, mellyet kezében találtam, az isteni Clarissa volt, a halhatatlan Richardsonnak ezen mesterműve, mely mindenkor gyönyörűsége lesz az érzékeny szíveknek. Ezen érzékeny korszak embereinek jellemző vonása, hogy azt követelik: mindenkinek olyan sorsa legyen, mint a milyent szívénél, szívének jóságánál fogva megérdemel. Teljesen subjective ítélik meg tehát a világot; minden akadály, a mi szívük vágyának teljesülését gátolja, érthetetlen, kegyetlen zsarnokság szemükben s minden, a mi az ő gyengéd szívvilágukat kiméletlenül érinti, könnyet fakaszt szeműkből. Igy foly össze a sentimentalismus a világfájdalommal („Werthers Leiden“). Ebben a „Klári“ czimű elbeszélésben is rá akadunk ennek a világfáj-

dalomnak nyomára, a mely különösen a szűntelen való sírásban jut kifejezésre: „Patak módjára folytak könnyei“ (103. l.), — „szeress engem s keverd össze könnyeidet az enyímekkel“ (106. l.), — „könyözönben fogok élni, sőt meg fogok halni köny-özönben“.

A fiatal katonatiszt. Berendy, a ki visszakiséri falujába Klárit s a ki egy kissé meg is szerette, elájúl a bucsúzáskór: „Bucsút veszünk egymástól, megfogta kezemet; érzém, hogy könnyekkel öntözé azt; egy érzékeny tekintetet szegez rám és abban a pillanatban, mellyben szólani akart magán kivűl a földre dült.“

Kis Jánosnak ezen elbeszélései, mint egyáltalán ugyszólván minden alkotása, idegenből való átdolgozás, nem eredeti s igy valaki azt mondhatná, hogy jellemezhetik ezek az elbeszélések annak a nemzetnek szellemét, a melytől átvette az iró, de nem a magyarét, mert a magyar nem sentimentalis. Pedig sentimentalis volt a magyar is a XVIII. század végén s a XIX. század elején, s az a szellem, mely ezekben az elbeszélésekáen nyílvánúl, nem egy nemzetnek volt sajátos érzelme, hanem korszellem a szó teljes értelmében, minden nemzet megérezte az időnek ezen lehelletét. A magyarok is kesergnek Young éjszakáin; Kazinczy Siegwartot akarja lefordítani, helyette azonban egy színtén sentimentalis művet („Adolf's Briefe“) fordít ílletve honosít „Bácsmegyei levelei“ czímen s oly gyorsan elkapkódják, hogy csakhamar második kiadás válik szűkségessé. Borczafalvi Szabó Dávid lefordítja Siegwartot. a melynek minden lapja a sentimentalismus könyárjától nedves. A levelezésekben is észrevehető ez az érzékenység. Szóval a magyar olvasó közönség is sentimentalis[14], ezért találnak Kis Jánosnak elbeszélései is szíves fogadtatásra, s ezért lehet ezeket az elbeszéléseket, bár idegenből vannak honósítva, úgy tekinteni, mint a magyar irodalom, a magyar szellem fejlődésének, egy bizonyos korban való állapotának hű kifejezőit.

[14] Lecher Siegwart, irta Lázár Béla. Irod. tört. Közl. II. 51. lap. és Heinrich Gusztáv bevezetését Kazinczy Bácsmegyeiéhez az Olcsó könyvtárban.

A sentimentalismusnak eddig megismert jellemvonásai alapján elképzelhetjük azt, hogy ha a sentimentalismus tulságos mértékben erőt vesz valakin, ha sötét világfájdalommá, tétlen érzelgéssé válik, komoly társadalmi veszélyeket rejt magában. A milyen jogos és szükséges volt az érzelmi világnak, az egyénnek felszabadítása a bilincsekből, épen olyan veszélyt rejtett magában az érzelemnek túltengése, a féket nem ismerő subjectivismus (a franczia forradalom végső fejleménye) — s a társadalmi élet terén csakugyan mutatkozhattak is ez irányban kóros tünetek. Kis János, a ki mindig az ész és szív harmoniájáért küzdött, természetesen ellene volt ennek a túlságba hajtott érzelgősségnek. Ez irányban való állásfoglalását fejezi ki egy elbeszélése, a mely egyúttal a legélénkebb színekkel mutatja be az érzelgős, családjával semmit sem törődő asszonyt. Ezen elbeszélésének czíme: „Kupás Lőrincz és annak leánya Ilona".[15] — Kupás Lőrincz jóravaló vendéglős s felesége is jó háziasszony. Leányuknak, Ilonának nevelésében eltérnek a nézeteik. Kupás Lőrincz jó gazdaasszonynak akarja nevelni, ellenben az édesanyja gyengélli arra leányát s taníttatja. Kupás Lőrincz zúgolódik: „nem oly oskolába kellene adni, melyben a fonás és kapczakötés helyett retzekötést tanul, ottan-ottan a helyett, hogy Etelkát olvassa, inkább szépen a konyhába szoktatnád (138. l.)." Az anya nevelőt is fogad leánya mellé, a ki aféle Werther-Siegwart alak, s a nevének megfelelően — Sóhajtits a neve, — sóhajtozik, sir. „Mindenütt csak érzett, a hol cselekednie kellett volna s mind példája, mind tanítása arra czéloztak, hogy a gondviselése alatt levő úrfiakat nem szorgalmatos és derék jó emberekké, hanem oly olvadékony szívű eszelősködökké nevelje, a kik a mi mindennapi népes világunk helyett inkább egy kietlen pusztában s kunyhóban kívánjanak lakni s a világon uralkodó nyomorgatást és igazságtalanságot sirassák." Sóhajtits ilyen szellemben neveli Ilonát is, Joung Éjszakáit olvastatja vele. Kupás Lőrincz nem is állhatja meg szó nélkül: „Ő egy fapolturát sem ád az olyan finom érzésekért, melyek az embert dologtalanná és a közjó előmozdítására alkalmatlanná teszik és hogy azt a szolgálót, a ki az istállót sepri, fellyebb becsüli, mint a

[15] Gyermekek és Ifjak Tárháza 1805. II. köt. 133—170. l.

gazdaasszonyt, a ki egész házát rondán tartja s dolgait vesztében hagyja s ezalatt erkölcsi regulákkal teljes szép leveleket irkál.“ Férjhez is akarja adni leányát Filepihez, de Ilona ezt durva embernek tartja. Végre Kupás Lőrincz a nevelőnek kiadja az útat és Sóhajtits egy franczia nevelőnöt vesz nőül, de azért mégis irogat Ilonának leveleket,[16] „mellyek csaknem — minden — szó — után — érzékeny jelekkel — és könyhullatásokkal voltak megszaggatva.“ Ilona végre férjhez megy egy Földesi nevű számtartóhoz, de a háztartással semmit sem törődik. Olvassa Siegwartot, Joungot s panaszkodik a világi nyomoruság miatt. Kis leányát Sztellára kereszteltetni, de ezzel se foglalkozik. Bomlásnak indul a háztartás, eladósodnak. Sóhajtits is megjárta, mert a franczia nevelőnő, a kit elvett „kimutatta a nyalkaság szeretetének minden nemét“ ... „egész délig aludt, magát czifrázta, főkötőjét külömbb-külömbbféle formákra tüzte“ ... „a maga rossz erkölcseivel, mint pestissel minden asszonyokat megvesztegetett.“ Sóhajtits tönkre megy épen úgy, mint Földesiék, a kiknek házát elárverezik. Egy nemes szívű asszony segit Ilonán, előbb azonban jól megoktatja s meggyőzi arról, hogy saját hibájából jutott sanyarú helyzetébe. Ilona könyhullatások között igéri, hogy megjavúl; s csakugyan szorgalmasan dolgozni kezd, — lassan-lassan újra jóllétre vergődnek s a változás teljes befejezéseként Sztellát „Ersének hívja.“

Ime Kis János e nehány elbeszélése egész körképet nyújt a kor érzelemvilágáról s hozzánk is elható hullámgyürűit képviselik annak a szellemi mozgalomnak, mely nagyobb erővel a nyugati államokban lépett fel. Mint a kort jellemző s a kor szellemének ismeretére vezető elbeszélések mindenesetre érdekesek, értékesek, bár nem eredetiek, hanem átdolgozások. Megtaláljuk bennük mindazokat az eszméket, a melyek a kort jellemzik: a természet szerint való életnek, a tiszta erkölcsöknek, a szív, az egyén jogainak előtérbe állítását, majd ezután az ebből folyó érzékenységet, sentimentalismust s a világfájdalmat is. Megtaláljuk a kiszemelt nagy ellentétban a fokozatot is, a melyen a tárgyalt szellemi mozgalom keresztül ment:

[16] Kazinczynak leánya: Iphigenia, fia: Emil (Rousseau).

I. Rousseau kora: vissza a természethez „Inkle és Sariko története.“

II. A sentimentalismus kora: a szív jogainak feltétlensége: „Magyar Pamela“, a hol a szív legyőzi a rangkorlátot, „Klári“, a hol a szív tisztasága a bűntől is megtisztít;

III. A sentimentalismus túltengése: a tétlen érzelgősség s ez ellen való visszahatás: „Kupás Lőrincz és annak leánya Ilona.“

Németh Sámuel.

Közlemények a kolozsvári F. J. tud.-egyetem általános növénytani intézetéből.

Igazgató: Dr. Richter Aladár, egyet. ny. r. tanár.

Irta: Győrffy István, intézeti demonstrator.

I.

Magyar növénynevek.*

A magyar növénynevek gyűjtése tekintetében *Diószegi-Fazekas* óta — sajnos — eddig még nem sok történt; sok növénynek jó magyaros nevét még nem tudjuk; használjuk sokszor kénytelenségből a gyártott neveket. A tankönyvekben, szótárakban, nyelvészeti munkákban és egyebütt szereplő neveket kétkedve fogadjuk, mert sok közöttük a megbízhatatlan, már azért is, mert a botanikában többnyire járatlan szerzők az illető növényeket nem jól, vagy éppen nem ismerik.

Úgy gondoltam, nem végzek felesleges munkát, ha *Richter* Aladár egyetemi tanár buzdítására és a részéről előmozdított sok kirándulásaim révén a növények magyar neveinek rendszeres gyűjtésére vállalkozom és csakis a hitelt érdemlő források, illetőleg adatok felhasználásával közlöm a növényneveket azokról a vidékekről, ahol időnként megfordultam. Magyar növénynevek gyűjtése, ha valahl, úgy Erdélyben van megnehezítve, ahol a magyarság az oláhok lakta szép kies területet csak oázis-szerű foltokként lakja. Annál értékesebb lehet tehát az e helyeken használatos magyar növénynevek gyűjtése.

* A növénytani szakosztálynak 1902. évi október 8-iki ülésén előterjesztette Fialowski Lajos. Megjelent a «Növénytani közlemények» II. köt. 1. füzetében, valamint különlenyomatban is.

A mennyit eddig részint a magam gyűjtése, részint ismerőseim szives és kellő kritikával fogadott közlése révén összegyűjthettem, a következőkben foglalom össze, a könnyebb fölhasználhatóságra való tekintettel, betű sorrendben:

1. *Achillea Millefolium L.*: egérfarkú-fű (Torda; Szucsák,[1] Kolozs-m.), egérfarkkóró virág (Debreczen)[2]. *Aconitum Napellus L.*: oroszlánszáj (Szucsák, Kolozs-m.), kék sarkantyú (Fotos, Háromszék-m.). *Adonis vernalis L.*: pap-tök (Szucsák, Kolozs-m.), sárga leány kökörcsin (Borsa, Kolozs-m.). *Ajuga reptans L.*: vad buszsziók (Kis-Kapus, Kolozs-m.).

5. *Anemone nemorosa L.*: fehér kakukvirág (Marosszék), fehér nyíralja (Fotos, Háromszék-m.), kakukvirág (Kis-Kapus, Kolozs-m.). *Anemone patens Koch.*: harangvirág (Harmadvölgy, Kolozsvár vid.). *Aquilegia vulgaris L.*: galambvirág (Fotos, Háromszék-m.). *Asarum europaeum L.*: úti-lapu (Fotos, Háromszék-m.). *Aspidium Filix Mas Sw.*: ördögborda (Kis-Kapus, Kolozs-m.; Fotos, Háromszék-m.; Kőrispatak, Udvarhely-m.).

10. *Atropa Belladona L.*: bölénymag v. matraguna (Veszprém.). *Bellis perennis L.*: boglár (Szucsák, Kolozs-m.; Kis-Kapus, Kolozs-m.). *Berberis vulgaris L.*: leánysóska (Veszprém). *Briza media L.*: rezgő-fű (Fotos, Háromszék-m.). *Caltha palustris L.*: sárga virág (Kis-Kapus, Kolozs-m.), békavirág (Kolozsvár; Szucsák, Kolozs-m.).

15. *Capsella Bursa pastoris L.*: élek-halok (Nagy-Károly.). *Cardamine pratensis L.*: kásavirág (Kis-Kapus, Kolozs-m.). *Chrysanthemum sp.*: pap kiszúrom szemedet (Fotos, Háromszék-m.). *Convallaria majalis L.*: Szent-Györgyvirág (Veszprém). *Corydalis solida Sw.*: kakas mandikó (Szucsák, Kolozs-m.; Torda; Bethlen, Szolnok-D.-m.), bárányvirág (Zilah), borsóvirág (Marosszék, Maros-T.-m.)

20. *Cuscuta europaea L.*: herefene (Fotos, Háromszék-m.). *Cystisus sp.*: mezei bognár (Kis-Kapus, Kolozs-m.). *Daphne Mezereum L.*: vad boroszlány (Fotos, Háromszék). *Datura Stramo-*

[1] Leveleit összetörve és szalonna közé téve sebre rakják, mert gyorsan gyógyít (Szepes-Bélán is).

[2] Köhögés ellen, teának főzik.

nium L.: csattantó virág (Kőrispatak, Maros-T.-m.; Fotos, Háromszék-m.), tövisdisznó (Fotos, Háromszék). *Delphinium Consolida L.:* sarkantyúvirág (Szászrégen; Kőrispatak, Maros-T.-m.).

25. *Dianthus Carthusianorum L.:* fecskevirág (Fotos, Háromszék-m.). *Sterilis Equisetum:* csikófarok (Magy.-Ujfalu, Ördög-Keresztúr, általában a Borsa-patak mentén.). *Erythronium dens Canis L.:* piros kankósi (Marosszék, Maros-T.-m.), kakas mándikó (Fotos, Háromszék-m.). *Euphorbia anygdaloïdes L.:* kígyófű (Köszvényes, Maros-T.-m.). *Fritillaria imperialis L.:* császárszakáll (Túrkeve, J.-N.-K.-Szolnok-m.).

30. *Fritillaria tenella MB.:* mezei kisasszony papucs-virág (M.-Gyerő-Vásárhely.). *Galanthus nivalis L.:* fehér kankósi (Marosszék, Maros-T.-m.). *Galium cruciatum L.:* mezei jázsmin (Kis-Kapus, Kolozs-m.). *Geranium sp.:* pörögj, pörögj Istenkasza (Veszprém.). *Glechoma hederacea L.:* pokolvarfű (Fintaháza, Maros-T-m.), kerek nádrafű (Kis-Kapus, Kolozs-m.).

35. *Helleborus purpurascens L.:* papmonya (Székely-Keresztúr; S.-Szt.-György; Fotos, Háromszék-m.), *Hepatica triloba DC.:* bokor alatt kuczorgó (Toroczkó). *Hyosciamus niger L.:* bilin (Torda), bölöny (Kis-Kapus, Kolozs-m.). *Hypericum perforatum L.:* vérfű (Kis-Kapus, Kolozs-m.). *Impatiens Nolitangere L.:* fájtlinka (Abaúj-T.-m.), sárga ibolya (Debreczen).

40. *Juncus sp.:* csirikló (Fotos, Háromszék-m.). *Lamium album L. és L. purpureum L.:* peregtető[1] (Fotos, Háromszék-m.). *Linaria vulgaris L.:* tátogató (Kis-Kapus, Kolozs-m.). *Lycium europaeum L.:* sem fű, sem fa (Veszprém). *Majanthemum bifolium DC.:* vad gyöngyvirág (Fotos, Háromszék-m.).

45. *Muscari racemosum Mill.:* kigyóvirág (Veszprém), Györgyike, Szent-György-virág (Nyíregyháza), kigyóhagyma (H.-Mező-Vásárhely), mezei jáczint (Köszvényes, Maros-T.-m.), kék gyöngyvirág (Nyíregyháza; Fotos, Háromszék-m.). *Narcissus sp.:* fehér kankósi (Köszvényes, Maros-T.-m.); paczkona havadi, ha telt virágú: csokros havadi (Fotos, Háromszék-m.). *Orchis Morio L.:*

[1] Kis gyermekek egy ízt levágnak, melynek két végén csak két-két virág marad, azután kis fácskát szúrnak át rajta és ha fúvják, pereg; többnyire a fehérvirágút használják erre a czélra.

túró-virág (Maros-Vásárhely), bozsor (M.-Gyerő-Vásárhely). *Orchis sp.*: passzapurdé (Fotos, Háromszék-m.), baszapurdé (S.-Szt.-György). *Ornithogalum sp.*: csillagvirág (Fotos, Háromszék-megye).

50. *Orobus vernus L.*: pipizsoly (Kis-Kapus, Kolozs-m.). *Padus vulgaris Host.*: májusfa (Kolozsvár), zsidócseresznye (Arad), vadcseresznye (Fotos, Háromszék-m.). *Pelargonium zonale L.*: Büdös Lizi (Fotos, Háromszék-m.). *Polygonatum multiflorum All.*: kakastaréj (Fotos, Háromszék-m.). *Primula veris*: Szent-György-virág (Szucsák, Kolozs-m.). Szent-Györgyike (Kolozsvár.), kásavirág (Székely-Udvarhely; Marosszék, Maros-T.-m.; Fotos, Háromszék-m.).

55. *Pulmonaria officinalis L.*: darázs-virág (Köszvényes, Maros-T.-m.), méhvirág (Fotos, Háromszék-m.), dongóvirág (Kis-Kapus, Kolozs-m.), *Pulsatilla vulgaris*: tik-dögleszto (Veszprém). *Ranunculus Ficaria L.*: aranynyal versengő, arany saláta, arany versengő (Kolozsvár, Székely-Udvarhely), galambbegy-saláta, versengő saláta, (Székely-Keresztur), kakuk- vagy kerek-saláta (Zilah), papsaláta (Kis-Kapus, Kolozs-m.), Szent-György-saláta (Fotos, Háromszék-m.). *Rosa canina L.* termése: bicske (Veszprém), seggvakarcs (Nagy-Károly), seggvakaró (Kolozsvár). *Rubus Idaeus L.*: himpér (Veszprém).

60. *Sambucus nigra L.*: borza (Zilah, Torda-m.), herbatea-virág (Fotos, Háromszék-m.). *Sambucus nigra* termése: csete (Veszprém). *Solanum tuberosum L.*: bolyóka (Kis-Kapus, Kolozs-megye). *Sonchus oleraceus L.*: disznókáposzta (Fotos, Háromszék-megye). *Stellaria Holostea L.*: mezei szegfű (Kis-Kapus, Kolozs-megye). *Stellaria media L.*: pipehúr (Szucsák, Kis-Kapus, Kolozs-megye).

65. *Symphoricarpus racemosus*: zsidócseresznye (Veszprém). *Symphytum officinale L.*: czigánypicsa (Arad). *Symphytum tuberosum L.*: méh-virág (M.-Gyerő-Vásárhely). *Taraxacum officinale L.*: kutyatej (Veszprém), czikória (Fotos, Háromszék-m.), pipe-virág (Kőrispatak, Udvarhely-m.), békavirág (Zilah, N.-Károly, Kolozsvár, Kis-Kapus), pimpó (F.-Méra, Abaúj-T.-m). *Tilia*: zádogfa-virág (Fotos, Háromszék-megye).

70. *Tragopogon pratensis L.*: bakszaka (Fotos, Háromszék-

megye.). *Trifolium sp.*: bornyúvirág (Fotos, Háromszék-megye.). *Tussilago Farfara L.*: marti lapu[1] (Torda, Kolozsvár, Bethlen, Szucsák.), tyúkvirág vagy marti lapu (Fotos, Háromszék-megye.). *Typha angustifolia L.*: nádi botyikó vagy botikó (Fotos, Háromszék-m., *Veratrum nigrum L.*: tyúkbolondító (Bethlen, Szolnok-Doboka-megye.), zászpa (Kis-Kapus, Kolozs-megye.).

75. *Verbascum Thapsus L.*: sárga kökörcsin (Debreczen.). *Viscum album L.*: enyves bogyó (Veszprém.), lép (Nagy-Károly.). *Viola tricolor v. hortensis*: árvácska, papszakáll (Nagy-Károly), császárszakáll (Szucsák, Kolozs-m.; Fotos, Háromszék-m.).

II.

Népies magyar növénynevek.[2]

Minden magyar vidéknek meg van a maga jellegzetes szójárása, szokása. Ezeknek megfigyelése, összegyűjtése s feljegyzése mindig hálátlatos dolog, tehát a növények magyar elnevezéseit illetőleg is, mert éppen e tekintetben még felette hiányosak a rendelkezésre álló adatok. Úgy gondolom, nem lesz felesleges, ha egynehány újabban feljegyzett növény egypár vidéken használt elnevezését itt közzéteszem.

Ez alkalommal kedves kötelességemnek tartom, hogy e helyen nyílvános köszönetet mondjak azoknak a jó ismerőseimnek, kik e munkámban támogattak.

Újabb feljegyzések birtokában adataimat majd ismét közzéteszem, mert táplál az a remény, hogy szerény adataimmal talán én is hozzájárúlok annyira amennyire nemzeti nagy kincsünk sok részében kevésbbé ismert halmazának összehordása nehéz munkájában.

Újabb adataim a következők:

1. *Achillea Millefolium*: cziczfark (Erdőhegy, Arad-m.),

[1] Levele összevágva széltében-hosszában, mint káposzta, ismert eledel.

[2] Felolvasta a szerző az Erd. Múz. Egylet 1902. decz. hó 5-én tartott természettudományi szakülésén.

egérfű (Magyar Bács, Kolozs-m.). *Artemisia vulgaris*: fekete üröm (Magyar Bács, Kolozs-m.). *Asperula cynanchica*: bor-virág (Magyar Bács, Kolozs-m.). *Bidens tripartita*: farkasfog, katikafonál (Fotos, Háromszék-megye.).

5. *Carduus acanthoïdes*: tüvis virág (Magyar Bács, Kolozs-megye.), csipke (Csík-Gyimes.). *Chelidonium majus*: vérre járó (Fotos, Háromszék-m.). *Chenopodium album*: bodor paréj (Sövényháza, Csongrád-m.), mezei laboda (Maros-Újvár.). *Chenopodium Bonus Henricus*: czigány paréj (Sövényháza, Csongrád-megye). *Chrysanthemum inodorum*: kutyakapor (Fotos, Háromszék-m.).

10. *Chrysanthemum Leucanthemum*: fehér virág (Magyar Bács, Kolozs-m.), papvirág (Csík-Gyimes). *Cichorium Intybus*: csattogó fű (Sövényháza, Csongrád-m.). *Cirsium Erysithales*: medve saláta (Csík-Gyimes.). *Convolvulus arvensis*: folyófű (Erdőhegy, Arad-m.), jövötén virág (Magyar Bács, Kolozs-m.), szulák (Fotos, Háromszék-m.). *Coronilla varia*: vadborsó virág (Erdőhegy, Arad-megye; Szucsák, Kolozs-m.), unalom virág (Magyar Bács, Kolozs-m.)

15. *Cuscuta europaea*: herefene, Aranka (Fotos, Háromszék-megye.) *Daucus Carota*: lányok szégyene (Fotos, Háromszék-m.). *Delphinium Consolida*: dali sarkantyú (Maros-Újvár), szárnyas virág (Magyar Bács, Kolozs-m.), szarkaláb (Erdőhegy, Arad-m.), tőcsér virág (Csík-Gyimes). *Dianthus Carthusianorum*: fecske virág (Szucsák, Kolozs-m.). *Dipsacus silvestris*: tövis burjány (Magyar Bács, Kolozs-m.).

20. *Echium vulgare*: vad tátogató (Erdőhegy, Arad-m.), recze virág (Magyar Bács, Kolozs-m.). *Elszáradt fű szálak*: *imola szál* (Csík-Gyimes). *Equisetumok sterilis ind.*: lú-fark (Magyar Bács, Kolozs-m.), taraszk (Erdőhegy, Arad m.). *Eryngium campestre*: forgó fű (Sövényháza, Csongrád-m.). *Euphorbia Cyparissias*: kutyatej virág (Erdőhegy, Arad-m.).

25 *Euonymus europaeus*: papsapka (Sövényháza, Csongrád-megye.). *Fragaria vesca*: eper lapi (Csík-Gyimes). *Galeopsis versicolor*: sikkattyú virág (Csík-Gyimes). *Galium verum*: ragadály (Fotos, Háromszék-m.). *Geranium pratense*: gerebenfű virág (Fotos, Háromszék-m.).

30. *Helianthemum vulgare*: csombor virág (Csík-Gyimes). *Lamium album*: üvegszárúfű (Fotos, Háromszék-m.). *Lathyrus tuberosus*: mogyoró virág (Erdőhegy, Kis Jenő, Arad-m.), kurva

virág (Magyar Bács, Kolozs-m.). *Linaria vulgaris*: tátogató, v. sárga sarkantyú (Fotos, Háromszék-m.). *Lotus corniculatus*: apró vadluczerna virág (Magyar Bács, Kolozs-m.), sárga vadhere virág (Erdőhegy, Arad-m.).

35. *Malva silvestris*: madár kalács, Máté pogácsa, papsajt (Fotos, Háromszék-m.). *Matricaria Chamomilla*: szék virág (Fotos, Háromszék-m.). *Melilotus officinalis*: dohány virág (Magyar Bács, Kolozs-m.). *Mentha aquatica*: bors minta (Fotos, Háromszék-m.). *Papaver Rhoeas*: mezei mák virág (Maros-Újvár).

40. *Plantago lanceolata*: bárány-nyelv (Maros-Újvár). *Plantago major*: hazug lapu (Magyar Bács, Kolozs-m.), szerelem lapi (Csík-Gyimes). *Prunella vulgaris*: vad bussziók (Fotos, Háromszék-m.). *Quercus*: csere-fa (Csík-Gyimes). *Rosa canina*: seggvakaró (Csík-Gyimes).

45. *Salvia nemorosa*: buszolyók (Erdőhegy, Arad-m.), méhfű virág (Magyar Bács, Kolozs-m.). *Salvia verticillata*: macskaláb (Csík-Gyimes). *Sambucus nigra*: borza (Maros-Újvár). *Sempervivum tectorum*: fülbeeresztő fű (Sövényháza, Csongrád-m.). *Solanum Dulcamara*: Szent Ilona fű (Magyar Bács, Kolozs-m.), farkas virág (Erdőhegy, Arad-m.).

50. *Solanum nigrum*: kutyagolyó (Sövényháza, Csongrád-m.). *Sonchus oleraceus*: disznyó saláta (Csík-Gyimes). *Stachys germanica*: mezei fodormenta (Maros-Újvár). *Symphytum officinale*: fekete nadály (Magyar Bács, Kolozs-m.). *Taraxacum officinale*: halott virág (Magyar Bács, Kolozs-m.), liba rózsa, liba virág (Erdőhegy, Arad-m.), czikória (Csík-Gyimes).

55. *Tetragonolobus siliquosus*: oroszlánszáj (Maros-Újvár). *Teucrium montanum*: nyári virág (Magyar Bács, Kolozs-m.). *Thlaspi arvense*: lencseféű (Fotos, Háromszék-m.). *Thymus Serpyllum*: vadhere virág (Erdőhegy, Arad-m.). *Tragopogon pratense*: bakszaka (Fotos, Háromszék-m.; Csík-Gyimes).

60. *Trifolium pratense*: csukor virág (Magyar Bács, Kolozs-megye). *Tussilago Farfara*: marti lapu (Maros-Újvár; Magyar Bács, Kolozs-m.), mocsár virág (Csík-Gyimes). *Urtica urens*: árva csihány (Csík-Gyimes). *Veratrum nigrum*: ászpa (Csík-Gyimes) *Veronica hederaefolia*: pipehúr (Fotos, Háromszék m.).

P. Corneille et le théâtre espagnol.

Par *Guillaume Huszár*. — Paris, Librairie Émile Bouillon. 1903.—8° 306 l.

Csak a mult év derekán jelent meg egy küllöldre szakadt magyar tudósunknak, *Kont* Ignácznak 510 lapos vaskos kötete a franczia irodalomnak a magyarra gyakorolt befolyásáról (*Étude sur l'influence de la littérature française en Hongrie*, Paris 1902), a mely műnek révén szerzője most a magyar irodalom magántanára a Sorbonneon, midőn az újévre ismét egy érdekességgel gyarapodott a párisi könyvpiacz, magyar író munkája ez is és dr. *Haraszti* Gyulának *André Chénier*-ről szóló nagybecsű tanulmánya után a második, mely magyar szerzőtől, franczia nyelven, franczia irodalmi thémával foglalkozik.

Huszár Vilmos, aki mint essay-író (Rousseau) és különösen mint műfordító (Verne-regények, legutóbb Echegaray : Halálos csönd) tette nevét már régebb idő óta ismertté, könyvet adott ki Párisban, mely a nagy Corneillenek s a spanyol szinköltészetnek viszonyát czélozza a lehető legtökéletesebben megvilágítani. Oly théma ez, — szerzőnk maga siet kijelenteni, — melyről már igen sokat összeírtak, úgy hogy szinte elcsépeltnek lehetne mondani. De a kérdés mégsincs véglegesen tisztázva. Mert a kik írtak róla: francziák, spanyolok, a kiket természetesen a nemzeti önérzet elfogúlttá tett; németek, akiket esetleg franczia ellenes szempont vezérelt; meg akárhány — különösen franczia kritikus — csak igen felületesen ismerte a spanyol irodalmat, ami a pontos és megbízható összehasonlítást lehetetlenné tette. Ezzel szemben Huszár Vilmos két dologgal lép fel. Ő magyar ember, akinek a kérdés nem a

nemzeti hiúság kérdése s akinek semmi oka sincs akár a franczíákkal, akár a spanyolokkal szemben elfogultnak lenni: álláspontja tehát tisztán tudományos, amit garantiroz másfelől az is, hogy a spanyol irodalmat, jelesül a tárgyához szükséges kritikai és forrásmunkákat tüzetesen ismeri.

Művének első fejezetében hosszasan és nagyobbrészint czáfolva sorolja fel azokat a munkákat, melyek a Corneille és a spanyol szinpad közti viszonyt tárgyalják. Majd miután álláspontját jelezte, a harmadik fejezetben párhuzamosan vázolja a spanyol és a franczia szinköltészet fejlődését. Érdekesen mutatja be ezután a spanyol *comedia* jellemeit. A Corneillere vonatkozó összehasonlítás csak az ötödik fejezettel kezdődik: miként nyilvánul a comedia szelleme Corneille műveiben? Az utolsó fejezetben aztán időrendi sorrendben végig megy Corneille összes darabjain, aprólékos elemzéssel, összevetésekkel mutatva ki a tényleges vagy valószínű spanyol hatást.

Végig olvasva ezt a háromszáz egynehány oldalos sűrűn nyomott könyvet, úgy találjuk, hogy az elég hosszadalmas. A szerző lépten-nyomon mutatni akarja, hogy mekkora nagy apparátussal dolgozik, az olvasónak úgyszólván minden sor után számozott megjegyzésekre kell le és fel ugrálnia, örökös birálat, vita, czáfolgatás az egész, ami nem egyszer nehézkességet, bántó ismétléseket szül, így az ötödik fejezet mondhatni el is maradhatott volna.

És mindezek után mi az eredmény? Hogy megtudjuk, hogy a *Verdad sospechosa* és az *Amar sin saber á quién* jobb vigjátékok mint utánzataik, a *Menteur* és *La Suite du Menteur*? Olyan könyv ez, amely ellen fel fog lázadni a franczia nemzeti önérzet. Mert ami spanyol hatást egész bizonyosan ki lehet mutatni, teszem a *Cid*-ről s az épp most említett két vigjátékról, meg a *Don Sanche d' Aragon*-ról, azt maga Corneille sem tagadta s azóta mint köztudomású tény, franczia kritikusok által is konstatálva van. A többire nézve pedig, hogy pl. Corneillenek már a *Cid* előtt kellett ismernie a spanyol színköltőket, hogy *Polyeucte a Los dos amantes del cielo*-val és *El José de las mujeres*-szel, *Sertorius* meg *En esta vida . . .* és *La vida es sueno* drámai költeményekkel mutat hasonlóságokat, a legjobb esetben csak *valószínűségi* argu-

mentumokat hozhat fel Huszár Vilmos. Meg arra mit mondjanak a francziák. mikor a *Médée* híres „*Moi*"-ját s a *Horace* nem kevésbbé bálványozott „*Qu'il mourût*"-jét is el akarja vitatni Corneilletől!

Bocsásson meg Huszár úr, hiába hangoztatja a pártatlanságot, a sorok közül akárhány helyt ki lehet olvasni, hogy ő nála is megvan, bár igen ügyesen leplezve, az általa annyit kárhoztatott „*prévention de la critique*" — még pedig a spanyolok iránt! Olvassuk csak el kissé figyelmesen a II. fejezet kezdetét.

Mi teljesen részrehajlatlanul fogjuk elbirálni a kérdést — úgymond, — mert mi magyarok vagyunk. Senki minket még eddig nem nevezett „franzosenfresser"-eknek. Nincs okunk gyűlölni az egykor oly dicső spanyol irodalmat sem: sőt mi több, mi bizonyos hálával tartozunk a spanyoloknak, *és mi leszünk az elsők, akik ezt a tartozást lerójuk.* Spanyolország és Magyarország története, egy bizonyos korszakban, szembeszökő analogiát mutatnak, értve a törökök és az arabok ellen folytatott százados küzdelmeket. Uralkodóink is voltak egy időben közösek. Spanyolok jártak a mi földünkön és minket igen dicsértek, hogy milyen hatalmas és lovagias nemzet vagyunk, így Mariana a történetíró (lásd az 51. lap jegyzeteit). A spanyol drámaírók is sűrűn szerepeltették a magyarokat és merítettek Magyarország történetéből, maga Lope, Calderón, Guillén de Castro, Mira de Amescua stb.

Huszár Vilmos — mint mások is sokan — úgy találja, hogy a francziák Corneillet igen magas piedesztálra helyezték, csak ebből akart valamit elvenni. S ez sikerült is őneki — a spanyolok, de nem a francziák előtt.

A fenti sorok még akkor íródtak, mikor nem jelent meg Brunetière Ferdinándnak bírálata a könyvről. Ez az európai hírű kritikus huszonnyolcz oldalt szentelt Huszár Vilmosnak a *Revue des deux Mondes*-ban. Rendes szokása szerint, alkalmat vesz magának arra, hogy a maga nézeteit is elmondja a megjegyzések, az észrevételek mellett. Hosszú és rendkívül érdekes fejtegetése oda konkludál, hogy ha Corneille kölcsönzött is a spanyoloktól, átöntötte a maga stílusába, amit átvett. Az nem

Calderon, nem Lope de Vega többé, hanem Corneille. Mert az írót éppen a stílus teszi: a klasszikus író azért klasszikus, mert bír azzal az adománynyal, hogy úgy tudja kimondani, amit akar, ahogyan azt kimondani egyedül lehet. Rotrounak, Mairetnek, Tristannak ugyanaz a szókincse, a mondatkötése, a verselése és mégsem klasszikus írók, mert csak mellette, mögötte, fölötte, alatta vagy körülötte maradnak annak a gondolatnak, melyet ki akarnak mondani. Huszár álláspontját hibáztatja, mert nem elég emelkedett, mert úgy fogja fel a kérdést, mintha az csak a franczia és a spanyol irodalmat érdekelné: pedig ez az összehasonlító irodalomtörténet körébe tartozó kérdés. És hogy Huszár a mérleget a spanyolok javára fogja dönteni, abban Brunetière sem kételkedett De igaz elismeréssel emel kalapot beható tárgyismerete, odaadó buzgalma és komoly törekvése előtt, amit a szórványosan előforduló részlethibák sem csökkenthetnek.

Ha aztán Huszár Vilmos könyve mégsem az, amit vártunk, oka — melyet maga is kiemel — hogy Corneilletől s a korabeli spanyol drámától pár század választ el s hacsak egyenes utánzásról, vagy esetleg fordításról nincs szó, bajos *ma* megállapítani, mi igazi kölcsönzés, mi csak látszólagos. A mű azonban határozott nyereség, ezt el nem tagadhatja senki, és becses adatainak sokat köszönhet még a későbbi kritika is.

Szabó Károly.

A német diákéletről.

Talán tudja a magyar diákság minden tagja, hogy a mi diákéletünktől teljesen elüt a németeké, a mennyiben ez utóbbi nem a nagyobbszabású egyetemi körök és akadémiai ifjusági egyletek körén belől nyílatkozik meg, hanem kisebbszerű, semesterenként legfeljebb 20—30 tagot számláló társaságok kebelében, amelyek vagy a testi ügyesség fejlesztését, vagy pedig a tudományos élet intensivebbé tételét tűzik zászlójukra, de egyben mindannyian megegyeznek, tudniillik, hogy a közös, jellegzetes vonásuk a czélszerű szervezkedés, s hogy bizonyos napokon vidám hangulatú „Kneipe"-vá alakúlnak át, hol zongoraszó és pipafüst mellett locsolja meg a diák a mindenkor száraz gégét az „isteni árpalé" vel, vagy pedig a Rajnamenti nektárral.

A német diákélet igen régi eredetű.

A 18. századból — hogy egyébre ne mutassunk rá — ismeretes, hogy a jénai universitás prorectora, dr. Ulrich, igyekezett a diákegyesületek hatáskörét megszorítani, amiért 70 diák ebben az akadémiai szabadság megsértését látván, 1792. julius 10-én beverte a prorector lakásának ablakait, majd a diáktársulatok, az úgynevezett „Landsmannschaft"-ok (az egyvidékről származottak társulatai), melyek összesen kb. 500 tagot számláltak, egy Dohl nevű diák vezérlete alatt zászlóikkal és jelvényeikkel kivonúltak a városból és Nohra nevű falu mellett ütöttek tábort, nem akarván addig visszatérni, míg az egyetemi szabadság visszaállítását a prorector meg nem igéri. Julius 22-én teljesűlt végre az óhajuk, és visszajött a diákság a lakosság örömrivalgása között, amely főkenyérkeresetét már-már elveszteni hitte, Jéna falai közé, és a felvonuló csapat zászlóin e felírat díszelget: „Vivat libertas academica!"

Azonban az a diáktársaság, melynek neve a magyar diák előtt mintegy a német diáktársulatok gyüjtőfogalma szerepel: az u. n. „Burschenschaft", későbbi eredetű. A „Burschenschaft" származása a Napoleon elleni szabadságharczokra vihető vissza, az 1813—15-ös években alakúlnak meg a Burschenschaftok, ezek a diákság tagjaiból szervezett önkéntes felkelő-csapatok, melyek saját vezéreik, saját zászlóik alatt, saját jelvényeikkel vettek részt az nagy franczia császár hódító vágya elleni nehéz küzdelemben.

1815-ben alapítja meg 113 diák Scheidler, Riemann és Horn studentek vezetése alatt a jénai burschenschaftot, abban az épületben, mely a következő években (1817—18) a nagy Goethenek szolgált Wenigenjená-ban (Jena elővárosa a Saale jobb partján) lakásúl. És így történt ez a többi universitásokon is.

Majd a békésebb idők elkövetkeztével kialakúlnak a többi egyesületek is, a Corps-ok, a különböző „Verbindung"-ok, „Verein"-ok, „Turnerschaft"-ok etc., amelyek száma nem hogy apadna, de évről-évre jobban szaporodik.

Ez a fentebbi nehány sor korántsem óhajtja a német diákélet történelmi fejlődését kimutató ismertetés czimét maga számára vindicalni. Az e helyen lehetetlen is. Csak arra óhajtottunk rámutatni, hogy a testületi szervezkedés a német diákéletben igen régi, s talán egykorú az egyetemek alapításával.

Azonban lássuk a német diákélet mai helyzetét! Aki egy német főiskolai városban az akadémiai félévek alatt megfordúl, lehetetlen, hogy szemébe ne tűnjék az utczákon járkáló sok-sok fiatal ember, kik fejükön különböző rikító színű, lapos sapkát, vagy pedig egy, sajátságos, sapkából és cylinderből kombinált föveget („Stürmer") viselnek, mellükön egy, két, három vagy több sávú szalagot, melynek egyik színe azonban a sapkáéval mindig megegyez. E fiatal emberek, kiknek legtöbbje arczán bizonyos kardvágásoknak, az u. n. „Schmiss"-eknek hordja nyomát, a német diákok, a „Bursch"-ok és „Fuchs"-ok hadát alkotják.

Ez a német diák külső ismertetője, a „Couleur"; mely a sapkát („Mütze") és a szalagot („Band") foglalja magában, s ha mindkettőt viselik, illetőleg ezen kivűl még az óralánczot kép-

viselő „Bier"- vagy „Weinzipfel"-t, úgy „Vollcouleur" a társulat színe, mert vannak oly egyesületek, melyek csak „Bierzipfel"-t viselnek, és a melyeknek tagjai külső megjelenésben a „civil"-embertől meg nem különböztethetők, t. i. a színekkel nem biró „schwarze Verbindung"-ok.[1]

Lássuk azonban e diáktársulatok belszervezetét.

Minden diáktársulat, legyen az „Burschenschaft", „Corps", „Freischlagende Verbindung". „Verein", vagy „Landmannschaft", megegyez abban, hogy tagjaivá csupán immatriculált egyetemi hallgatók vehetők fel, de baráti és vendégjogot élvezhet „officieller Verkehrsgast" vagy más czimen az egyetem nem rendes hallgatója is.

Minden diáktársulatnak van három tisztsége: melyet „drei Chargierten" tölt be; ezek az elnök, kinek megszólítása, rendszerint, mint „hohes Praesidium" történik, a pénztáros („Kassenwart") és a jegyző („Schriftführer"); ezen kivül van egy állás a „Fuchsmajor"-é, kinek fontos hivatása az újonnan belépő tagokat, a „Fuchs"-okat „derék Burschokká" kiképezni.

A tagok két főosztályra oszlanak: „Bursch"-ok és „Fuchs"-ok. Chargiertə csupán activ „Bursch" lehet. „Fuchs" (a mi „gólyánk") az a diák, ki első és második semesterét tölti a társulatban, de a negyedik egyetemi semesteren még nincs túl. Ha négy egyetemi féléve már van valakinek, s ekkor lép be a társulatba, avagy más társulatban mint „Bursch" recipiáltatott, a legtöbb „Verbindung"-nál mint „Bursch" fog szerepelni.

A „Bursch"-oknak szintén két osztálya van. Az „activ"-ok és „inactiv"-ok. „Inactiv" lehet az, aki legalább 5 semesteren keresztül a társasá körébe tartozott, s kérelmére ekkor az „inactivitás" kötelékébe soroztatik, (mintegy pensióba), s mint ilyen nem köteles minden „Kneipé"-n résztvenni, míg az „activ"-okra minden összejövetel kötelesség színezetével bir, s az elkésés és igazolatlan elmaradás súlyos büntetést von maga után.

Akik az egyetemi cursust befejezték, illetőleg a városból,

[1] Tulajdonkép ezeknek is van színök, de ezt csak a czimeren viseli a társaság. és a «Chargierte»-ok díszruhájukon; közönseges alkalommal azonban nem; ezek Bierzipfeljén a színes szalagot fekete pótolja.

melyben a társulat fennáll, elköltöznek, azok mint „külső tagok“ („Auswärtige Mitglieder“) vevettetnek tovább, és ha oly álláshoz jutnak, mely nekik kenyeret biztosít, az öreg urak („Alte Herrn“ illetve „Philister“) sorába lépnek elő, de mindenkor megtartják az ifjabb generatióval szemben a jó barátságot, tovább is csak „Couleurbruder“-ek maradnak, a melynek külső kifejezője a mindkét résztől való „te“ megszólítás, „hospes“-ként, vendégbarátként való elfogadás, s több ily körülmény, mely egy élte alkonyán levő férfinek az élte kezdetén levő ifjú „Coulerbruder“-eivel való viszonyát oly szives és őszinte romanticus mázzal vonja be. Generatióról generatióra öröklik rendesen az egy társaságban való tagyság: Ha az apa pdl. a „Wartburgia“ tagja volt, fia, s ennek fia is „Wartburgi“ lesz. Ez a legszebb vonás a német diákéletben: a hűség ahhoz a társulathoz, melyben az apa diákkora legszebb napjait tölté, fiában sem hal ki. S a vendégbarátság is, mely a régi görög-latin világnak ma már csak itt élő maradványa, egyik legjellemzőbb oldala a német diákéletnek: ha „Couleurbruder“ vagy elvetődött egy faluba vagy városba, a hol egy „Alter Herr“ él, az elfogad vendégűl, ellát minden jóval, hiszen testvérek vagytok, egy azon diáktársulat fiai.

A legtöbb diáktársulat tagjai közt még egy külön osztály is helyet foglal: ez az u. n. „Conencipant“-ok; t. i. azon egyet. hallgatók, kik egy diákegyesületbe belépni óhajtanak, de valamely akadály az activvá lételnek útjában áll, vagy pedig ők nem akarják magukat a folytonos „Couleur“-viselésnek alávetni, olyan tagokká válnak, kik csupán a „Kneip“ on kötelesek megjelenni s kikre a „Coulenr“ viselése nem kötelesség, de jog színezetével bir.

Aki egy diáktársulatba belép, köteles, még akkor is, ha ő maga „Bursch“-ként recipiáltatik, egy „Leibbursch“-ot választani, akinek ő „Leibfuchs“-szává lesz. A „Leibbursch“ és „Leibfuchs“ szorosabb barátságban állanak egymással, s a „Leibburch“ kötéles „Leibfuchs“-szát tanácscsal ellátni, s mindent megtenni, hogy az az egyesületnek derék tagja lehessen.

A diáktársulatok vagy saját költségökön építtetnek egy külön házat, vagy pedig pár szobát bérelnek, a hol a maguk összejöveteleit zavartalarúl megtarthatják. A társulat czéljaira

szolgáló helyiség is „Kneipe"-nek neveztetik, de ez a neve a hetenként egyszer-kétszer e helyiségben tartott, s csupán vidám mulatságra szolgáló esténck is. E kneipén kivül egy este fordíttatik a különböző ügyek elintézésére, melyre a „Convent" szolgál, s ha a hét többi estét nem is töltik ki némely diáktársulatnál a játék- vagy más szórakozási esték, egy este okvetlenül arra fordíttatik, hogy a tagok valamely vendéglőben, hol törzsasztalt tartanak, az u. n. „Exkneipe"-re[2] gyüljenek össze, a tudományos egyesületek pedig természetesen egy-két estét fordítanak hetenként előadások tartására, vagy vitatkozásra.

Tehát a tagok estéi így vannak igénybe véve.

Az egyetemi collegiumok hallgatásán kivül, melyre a legtöbb egyesület „gondot fordít", (?) a legtőbb idő a vívással, tornázással etc., szóval testedzéssel töltetik el, (természetesen itt csak az oly társulatokról szólunk, melyek satisfaktiót adnak, és nem u. n. „Mensurfeindliche vagy christliche Verbindung"-ok), majd pedig a Burschenschaftoknak egymás közötti és az egyes Corps-oknak a többiekkel vívandó „mensur"-jaik, egy kis séta, kirándulás stb. stb. úgy elfoglalja a német diák minden perczét, hogy a studiumokba való elmélyedés az első 4—5 semesterben teljesen ki van zárva.

Őket azonban egy vigasztalja, t. i. hogy, mivel a német akademiai tanrend alapvizsgálatot egy fakultáson sem ismer, csakis a 6-ik félév végén, illetve a 7-ik elején (az akademiai cursus befejeztével), lehet vizsgára jelentkezni, így tehát a 6 egyetemi félévből marad még idő a tanulásra!

Ha a német diáktársulatok helyiségeit szemügyre vesszük, egy czimert fogunk az utczára szolgáló egyik ablak felett először is észrevenni. Ez egy rendesen 3 mezőből álló czimer, melyben a színes sávok ferde irányban mennek. A színek a társaság színei, pld. fekete, fehér, piros (mint a német birodalom színei rendesen egy-egy Burscheuschaft színe), zöld-fehér-piros, piros-fehér-kék, etc. A czimer közepén foglal helyet egy sajátságos, a laicus előtt abracadabrának látszó rajz, az u. n. „Zirkel", mely a társulat kezdő betüjének és az ismeretes „Vivat, floreat,

[2] Exkneipe, mert nem a Kneipén tartatik.

crescat“ három szó kezdőbetüjének lehetőleg egy vonással való lerajzolásából áll. Ez a „Zirkel“ jelenti pl.! „Alemania! vivat, crescat, floreat! vagy Wartburgia! vivat, floreat, crescat!“ stb.

A „Kneipe“-n tehát az összejövetelek czéljaira szolgáló helyiségben tehát a nagy czimer foglal helyet, melyet egy nagyobb, egy függélyes és egy vízszintes vonal által négy mezőre osztott paizs alkot. A beosztás körülbelől a következő: a fekvő jobb mezőben a társaság színei foglalnak helyet, a bal felső mező a „Zirkel“- tartalmazza, az alsó jobb mező azt a helyet, szobrot vagy más nevezetesebb képet foglalja magában, mely a társulatnak nevet adott,[3] s az alsó bal mezőben pedig az alapítás éve, hava és napja íratik fel, s a függélyes és vízszintes vonal metszőpontja körüli kis czimerben pedig annak a városnak czimere nyer helyet, melyben az egyetem fennáll.

A Kneipe tartalmazza azután a tagok arczképeit s az alapítás emléknapján évenként tartott ünnepélyekről felvett fényképeket, szobrokat, s a falakat ezenkivül sok, sok sapka, más diák kellékek diszítik, s a berendezésből a serlegek, sörös kancsók, egy pianino és egy szarv, mely ünnepélyes alkalmakkor sörrel vagy borral töltetik meg, elmaradhatatlanok.

Mielőtt a Kneipe leírásába bocsátkoznánk, meg kell jegyeznünk, hogy a diáktársaságok vagy szabadon, magukban állanak, vagy pedig bizonyos kartelltársassgokkal együttesen egy „Convent“-et alkotnak. Így a „Burschenschaft“-ok maguk között ily Cartellt alkotnak, a Corpsok képezik a „Kösener senioren Convent“-et, egyes tornászegyesületeket a „Vertreter-Convent, nehány egyesületet a „Teutoburger-Chargierten-Convent“ stb. egyesit, s ezek küldöttjei időről-időre megjelennek a Convent székhelyét képező helyen, például a kisener S. C. tagjai a Rudelsburgi romoknál, a Teutoburgi Ch. C. tagjai Detmoldban a teutoburgi erdő mellett és beszámolnak eddigi működésükről s új szövetséget kötnek egymással.

A „Kneipe“-t, a német diák tulajdonképeni mulatságát, a következőkben mutathatjuk be:[4]

[3] Pl. a Germania etc. burschenschaftok czimerei a «Germania» szobrot, a Wartburgi pl. Wartburg várát etc.

[4] Itt a strassburgi A. W. V. «Wartburgia» és T. C. C. «Kneipe»-ját adjuk olvasóinknak.

A „Kneipe“ a kitűzött időben pontosan megtartatik. A nap már előre meg szokott határozva lenni, pl. ez a társulat e semesterben szombaton tartja a kneipját, csak a kezdőpont szokott változást szenvedni, a mennyiben néha 8 órakor c. t. (= 8 óra „cum tempore“ = egy negyed 9-kor) vagy 8 órakor s. t. (= „sine„ = pontosan 8 órakor) kezdődik az összejövetel.

Ha egy ily kneipén résztveszünk, csodálni fogjuk a mi magyar természetünkkel mulatásközben nem nagyon összeférő ütemszerűséget és azt, amit a mi magyar barátaink „parancsszóra való mulatás“-nak nevezhetnének.

A hosszú asztal egyik végén, a nagy, massziv trónuson ül a „praesidium“. Előtte a német diák-kard, a „Schlaeger“, a hatalom és igazság ielvénye. Az asztal mindkét oldalát elfoglalják a „Verbindung“ tagjai, fejükön a sapka, mellükön a szalag, mely külsőleg is mutatja, ki a fuchs és ki a bursch, amennyiben az előbbiek csak kétszínű, zöld-fehér szalagot viselnek, míg a burschok mellét a zöld-fehér-piros hármas szalag ékesíti.

A praesidium előtt ott az óra, ezzel ellenőrzi a későnjövőket, kik aztán a megérdemelt büntetés karjaiba fognak repülni.

Mindenki előtt egy sörös kancsó és egy vaskos zöld könyv áll, melyen aranybetükkel díszeleg a büszke mondás:

«Gaudeamns igitur
Juvenes dum sumus.»

Ez a német diák bibliája: a „Kommersbuch.“

Ha nem volna más eltérő a magyar diák mulatsága és a németé között, már maga az éneklés, s az, hogy daloskönyvből énekel egy-egy vidám mulatságban a német bursch, és nem czigányzene, de zongoraszó mellett vígad, s nem könyvnélkül harsogtatja az egeket dörgő basszssával: ez képezi a legnagyobb ellentetet. A német diák a kneipét vezető elnök parancsára énekli a nótákat, a magyar diák pedig szeretné látni azt az embert, ki parancsolná, hogy ne ezt, de amazt a nótát énekelje.

A „hohes Praesidium“ megnyitja a „Kneipe“-t, üdvöli a tagokat és a mai este sikerültére üríti poharát, vagyis a diákszótár kifejezése szerint: „kommt einen kräftigen Schluck.“ Majd

kiadja a parancsot: énekeljünk egy szép nótát. . . . S a fuchsok kötelessége villámsebesen mondani a „pagina"-t, a hol a dal a Kommersbuchban feltalálható. Egyik a zongorához ül, s eljátsza a dalt, majd az elnök Schlägerjével az asztalra csap, és „Vers eins steigt" commandójára a zongorakiséret hangjainál emelkedik a dal az ég felé, hogy az egyes szakaszok befeleztével egy-egy újabb commandónak engedjen helyet, míg végre a dal végén becsukván a Kommersbuchokat, az elnök újból egy „kräftiger Schluck"-kal adózik az énekeseknek és a zenének, s a „fiducit" elhangzik a társaság tagjai ajkáról és mindenki iszik egyet a másikért. Majd pausa következik, vidám beszélgetés, tréfák s ének, és egyes zenedarabok előadása váltogatják egymást s közbe-közbe egy-egy esetleg makacskodó „Fuchs" elnöki parancsra fog inni („spinnen", „in die Kanne steigen") vagy pedig a macskaasztalhoz ültettetik át s neve felkerül n B. V. táblára, s így foly a „comment" előírása szerint a „Kneipe", míg a Praesidium a „Fidulität"-et, vagy a „Bierrepublik"-ot ki nem mondja, a midőn azután kiki — a maga szakáltára mulat.

Nagyon nehéz a magyar diákság elé hű képet rajzolni a német diákéletről. Nagyon nehéz, mert oly fogalmak fordúlnak elő ebben, amelyeket itt természeteseknek tartunk, sokban azonban teljesen ismeretlenek.

Aki a német diákéletet egyoldalúlag birálja meg, s annak csakis rosz- vagy jóoldalait veszi szemügyre, az nem ismeri azt teljesen, s rosszakaratában csak a rosz oldalakat akarja megismerni, illetőleg jóindulata elfogúlt itéletet fog eredményezni. Mint minden diákélet, úgy a német is egyformán tartalmazza a fényes és sötét oldalakat. De az bizonyos, hogy sokszor egészségesebb irányban fejlődik ez a diákélet, mint a magyar, s mert ez nem vágyik országos szerepre, s politikai kérdésekbe nem bocsátkozik és éppen ez az, a mi nem árt nevének és hirének; az egyetem körén belül maradva, az *egyetemi* ifjusági életet — annak egyik vagy más oldalát — képviselve, *diák*élet volt és lesz a német student élete, s a német diák másra nem vágyik, mint jó barátok körében eltölteni idejét s ezt meg is nyeri; politikai babérok, szereplési viszketeg őt nem háborgatják, hisz elvégzik azt nála nagyobb emberek!

Ezért mondhatjuk, hogy egészségesebb ez a német diákélet, mint az az irány. melyet már sok-sok ízben felvett a magyar diákság! Csakhogy egy a bökkenő: képet alkotni a német diákéletről annak, aki benne él igen könnyü, de képet adni annak a szavaira, aki azt nem ismeri, igen nehéz!

Kovács Gábor.
Jena. (F. D. V. Wartburgiae.)

Ifjúsági életünk.

Elmélkedések az ifjuságról és a diákéletről.

Valami különös forradajmi hangulatban van az ifjuság. Tüntet, menetezik, politizál, lelkesedik, fölsapkázza magát, és azt hiszi, hogy ezzel hazát ment. Ismeretlen nevű és tehetségű urak egyszerre tüzes szavú vezérekké válnak, akik egyre-másra szónokolnak s vezetik az utcza népét. A beszédek rendszerint dörgedelmes frázishalmazok, amelyek elvakítják a tömegeket s viszik, ragadják a küzdelem folytatására. A hang rendesen egyformán erős, egyformán lelkes, csak az alkalom változik. Egyszer koszorúzás, egyszer fölvonulás, egyszer meg kérvényátnyújtás szolgáltat a díszbeszédekre alkalmat. E mellett „nagy diákgyülések"-ben síncs hiány, a melyeket a technika udvarán nehány ezer ifjú rendez képviselői segédlet mellett.

Mennyiben jogosúlt az ifjúság az ilyen politikai mozgalmak vezetésére, mennyiben nem, elégszer kifejtettem, logikai úton bebizonyítottam. Hisz' tulajdonképen egész ifjúsági pályámon ennek a felfogásnak elhintése volt a főczélom, hogy igenis hatalmas és kimagasló alkalmakkor helyén való az ifjúság megnyílatkozása, de minden apró-cseprő dologban beleszólni az ifjúságnak sem jogában, sem érdekében nem áll. Ilyen okból nem szabad a legelső magyar főiskolák belnyugalmát feldúlni, avatatlan kézzel behatolni és az ifjuságot a gyengéjénél, a gyors lelkesedésénél fogva eszközűl felhasználni. Ez bűn az ifjuság és a nemzet ellen.

És az ifjúságra nézve ilyen apró-cseprő dolognak tartom az egyházpolitikai javaslatokat épen úgy, mint a most szóban forgó katonai javaslatokat. Az ifjúság mozgalmai — bármily nemes hazafias érzésből keletkeztek is, mindkét alkalommal — ellaposodnak,

elgyengűlnek és lehetetlenné válnak. Az aktiv politika mindenkit és mindent megőröl, hogyne őrölné meg a még tapasztalatlan érzéseit vakon követő ifjuságot? És itt van az ifjúság közéleti szereplésének rákfenéje. Ott, ahol az ifjuság mozgalmai elveszítik igazán ifjúsági jellegüket és a helyett, hogy önzetlen, nemes megnyilatkozásai volnának a jövő nemzetnek, egyes akár uralmon levő, akár kisebbségben levő párt puszta eszközeivé válnak, elveszítik jogosúltságukat. És igy tesznek, hogy minden esetben nemhogy a nemzet egészének javára szolgálnának, hanem egy töredék érdekeit szolgálva, a nemzet kárára válnak s lehetetlen politikai bonyodalmakat és ferde helyzeteket teremtenek. Akik az ellenkezőjét állítják, szeretnek a nemzet nagyjaira hivatkozni, akik szintén részt vettek hasonló mozgalmakban valamikor. Szeretik Kossuth Lajos leveleit idézni, szeretik a márcziusi ifjúságot emlegetni. Helyes. De csak senki sem állítja, hogy jelenleg ugyanannyi joga volna az ifjúságnak beleszólni az ország ügyeibe, mint 1848-ban; hogy most ugyanolyan állapotok vannak, ugyanolyan bajok forognak fenn. mint a nagy időkben. De nincs érdekében az ifjúságnak ez a szereplés, azért sem, mert annyi időt vesz igénybe, hogy egyrészt elvonja tanulmányaitól, másrészt saját belélete züllik széjjel és megsemmisűl. Mi, a kik valaha magyar diákéletről álmodoztunk érette tollal és szóval fáradoztunk, akik hatalmas magyar diákéletben a nemzet kulturális szükségletét látjuk, elszomorodott szivvel látjuk, mint pusztúl el az a kis hajtás is, a melyet oly féltő őrködéssel ápoltunk, a melyet úgy dédelgettünk, s a melyből idővel terebélyes fa lehetett volna. Mert nem elég panaszkodni, sirni az elmúlt időkre, felsorolni az elkövetett mulasztásokat és bűnöket, beszélni, szónokolni, hanem tenni és dolgozni is kell. Az utóbbi évek nem voltak rózsásak, nem voltak alkalmasak a diákélet fellendülésére, mégis bizony elég eredményre hivatkozhatunk. Azt sem állithatja senki, hogy valami békés hangulatban voltunk, valami ideális békességben éltünk, mégis egynehányan, akik hivatásunknak vallottuk a magyar diákélet megteremtését, valamit csak csináltunk. Ott van az „Erő“ és az „Egyetem“ a diáksajtó terén. Ott van a „Corda Fratres“ magyar osztályának fejlesztése és népszerűsítése a diákdiplomácziában. Ott van a diákkórház és diákotthon megalapítása, a segélyzés és kórházügyek terén, ott vannak a felolvasások rendezése, vita-

estélyek rendezése, könyvtár alapítása, a szemináriumi könyvtárak alapítása a tudományos egyesületben. Ott vannak a hatalmas nemzetközi versenyek a diákathletika terén, ott vannak a hazafias ünnepélyek, a melyeket az egész ifjuság oly igazi lelkesedéssel rendez. Csak az a baj, hogy kevesen vagyunk. Az a baj, hogy azok is, akik dolgoznánk, szerteforgácsolva erőinket, más-más irányt követünk s nem az eszményi czélt tekintjük főczélnak, hanem egyes személyi tekintetekre nézünk. „Salus reipublicae suprema lex esto!" a diákélet fellendülésének kell az első czélnak lennie. Ennek megalapításán, ennek felvirágoztatásán kellene munkálnia minden magyar ifjúnak. Ámde nem várhatunk mindent a kormánytól, az egyetemtől és a felettes hatóságoktól. A magunk erejére kell támaszkodnunk, az ifjúságból kell erőket merítenünk. Hisz az ifjúságért csak az ifjúság dolgozhatik a legnagyobb lelkesedéssel, a legnagyobb erélylyel. Sok példát hozhatnék fel, a hol az ifjuság bántó közönyössége és vétkes nembánomsága bontott meg lelkes, szép törekvéseket. Igy a magyar diáklap megteremtésénél a vétkes mulasztás az ifjúságra hárúl.

Több, mint egy esztendeig tartottunk fenn sok baj, sok támadás közepette lelkiismeretes munkálkodás és fáradozás árán egy magyar diáklapot. Több, mint egy esztendeig folytonosságban (még a szűnidőben is) megjelentettük azt megfelelő tartalommal, komoly irányban és illő kiállításban. És, szégyenlem bevallani, az egész magyar ifjúságból egyetlen előfizetőnk sem volt, pedig sem valami magas árban, sem egyéb okban nem rejlett a hiba. Tisztán az ifjúság vétkes és könnyelmű részvétlensége volt a lap megszűntének az oka. Vártuk az ifjusági egyletek támogatását is, vártuk a sok szubvenciókban dúskáló ifjúsági egyesületek anyagi segélyét. Elmaradt. Vártuk a kormány és az egyetem segélyezését is, a mely méltán megilletett volna. Az is elmaradt. És most ott állunk újból, hogy a sok áldozatok árán fenntartott lap végleg megszűnt és Magyarország diákságának Magyarország szívében nincsen organuma. Ezer szerencse, hogy Kolozsváron megalkották az „Egyetem"-et, ezt a fiatal, de igazán magas szinvonalú ifjúsági szemlét, mert különben nem volna a másik egyetem székhelyén sem ifjúsági organum s nem volna a „Corda Fratres"-nek sem hivatalos lapja,

De ez csak egy jelenség, a melyből az itjúság sivár állapotára

következtethetünk. Van ilyen több és annyi, hogy több czikkben sem számolhatnék be vele.

Ott vannak az ifjúság helyes és egészséges társadalmi mozgalmai, a melyek mind késedelmet szenvednek a hiábavaló és helytelen politikai mozgalmak miatt. Ott van a párbajellenes mozgalom, a melyet Kovács János István indított meg, és a „Joghallgatók Tudományos Egyesülete“ vett a kezébe. Már nehány héttel ezelőtt egyetemi tanárok részvétele és vezetése mellett vitaülést hirdetett, a melyen a párbajt büntetőjogi és társadalomtudományi szempontból világították volna meg. Ez is elmaradt a különböző tüntetések és mozgalmak miatt. Ott van a létesítendő angol-franczia nyelvmivelő egyetemi egyesület megalapitásának régóta vajudó kérdése is. Ezt sem lehetett megkezdeni a zavaros idők miatt. Ott van az ifjúságnak már hónapokkal ezelőtt megindított Deák mozgalma, melylyel a haza bölcsének akarja az ifjúság méltó módon leróni kegyeletének adóját. Ez az ünnepély, a melyet kezdeményezők igazán nagyszabásúnak és impozánsnak terveznek, szintén egy időre megakadt. Ott van az „Egyetemi Kör“, a mely épen harmincz esztendeje áll már fenn, s a melyet az ifjúság részvétlensége már több izben majdnem megbuktatott s a hol már két hónap óta legalább hatszor kiirták a választásokat, s a hol az utóbbi diáktüntetések miatt újból el kellett halasztani a választást. Igy van ez mindenütt. Nemcsak Budapesten, de a vidéken is, a felső iskolákban is. E helyett fogadja az ifjúság a különböző vidéki tiltakozásokat, kérvényeket és diáksipkát hord. És ha legalább az a diáksapka valamire való volna. De igazi gyászsipka ez, a melyet ízléses ember fel sem tesz. E mellett pedig mit jelent az a diáksapka? Azt jelenti, hogy a hordozója egyetemre jár, azaz járna, ha akarna.

Németországban mást jelent a diáksapka. Ott van értelme. Ott egy Burschenschafthoz tartozást jelenti, ott a diákközösséghez való szoros kapcsolatot, baráti együttérzést jelenti. És ott nem afféle Krankenwärter, osztrák lajdínandok hálósapkájához hasonló sapkát hordanak, hanem az ifjúsághoz meltó, ízléssel kiállított, az aesthetikának megfelelő sipkákat viselnek, a melyet azután feltesz és hord minden ifjú. Minálunk most már a gymnazista urak, sőt a felsőbb lányok is sapkát hordanak.

Arra vagyok kiváncsi, mikor fognak majd a czipészinasok is

hasonló testületi szellemnek megfelelő módon kifejezést adni. Ez megint csak arra jó, hogy kétrészre ossza, újabb két kategoriába sorozza az ifjúságot: sapkásokra és nem sapkásokra.

Mindez, a mit itt előadtam, csak szomorú jelensége a kivesző, lassan elpusztuló diákéletnek. Mindezt igaz szomorúsággal adtam elő, lelkem könnyítésére és a még helyesen gondolkodó magyar ifjúság okulására. Mert most már igazán csak egy kérdés van, a mely nyiltan, leplezetlenül áll az ifjuság előtt: feláldozni mindent, tönkretenni mindent, az esetlen és az ifjúság eszközként való felhasználásával járó diákpolitizálásnak vagy vállvetett buzgalommal dolgozni az ifjusági élet megmentésén és megalkotni az összes erők központosításával az igazi magyar diákéletet. Én hiszem, hogy az ifjúság az utóbbit választja, s nehéz kűzdelmeink nem vesznek kárba. Erre serkentem e helyről, a mely ma a legméltóbb arra, Magyarország ifjúságát.

(Budapest.) **Wlassics Tibor.**

Napló.

Márczius 1. Márczius első napján indult meg az az irodalmi vállalat, melynél amerikaiasabb még nem igen fordult elő a magyar ujság-irodalalomban. A „Jövendő“-ről beszélek, mely ha megfelel úgy a szerkesztőség, mint a nagyközönség várakozásának, egyik legnagyszerübb eredménye lesz a magyar irodalomnak s egyik legszebb bizonyitéka a magyar olvasó-közönség intelligentiájának. Mert mi az alapja ennek a mesés olcsóságú folyóiratnak? Csak az, hogy a húsz millió magyar között kell akadnia egy millió irni-olvasni tudó magyar embernek, aki nem sajnál havonta egy koronát, tehát naponta két krajczárt reászánni, hogy elsőrangú iróknak, politicusoknak, elsőrangu műveit, véleményeit megszerezze.

Nem tudom mennyiben fogja beváltani, mennyiben tudja beválthatni a szerkesztőség, hogy úgy mondjam: programm-beszédjét. Nem is dícsérhetjük, nem is bírálhatjuk még a folyóiratot. De maga az a bizalom, melyet ez a lap a magyarság szellemi intelligentiájába vet, maga az a feltevés, hogy a magyar olvasóközönség fillérekből fennt tud tartani ily hatalmas lapot, büszke öntudattal tölt el s nem csak az előkelő szerkesztőség javára, de mindnyájunk nemzeti önérzetének emelésére kivánjuk, hogy a „Jövendő“ ne csalatkozzék a magyar olvasóközönségnek sem számában, sem értelmében, sem áldozatkészségében.

Márczius 15. Talán az újévi köszöntőknél, a b. u. é. k.-nál is elkopottabb a márcziusi beszéd. Hatalmas szónoki tehetségeknek és igen közepes mondatrágóknak hálás tárgy egyaránt. A tavaszi levegőtől, az első napsugaraktól, a régi emlékeknek ma már homályos képétől lelkesült nép megéljenez, megtapsol minden beszédet, minden dalt, ha a vége: „Éljen a haza, vagy

éljen Kossuth Lajos!“ És öröm ég minden arczon, vigan lobognak a nemzeti lobogók a magánházak homlokzatán — — és mindenki titokban vagy hangosan egy új márczius tizenötödikéről álmodik.

Kevés oly szomorú napja van a magyar nemzetnek, mint a márczius 15-iki örömnap. Szomorú a világosi fegyverletétel napja, szomorú október hatodika és — Uram Isten — szomorú a többi háromszázhatvanhárom is, némelyik kétszeresen, sőt háromszorosan is, de egyik sem oly szomorú, mint márcz. 15-ke. Mert ha vértanuink felett sirunk és bosszút esküszünk, akkor megmutatjuk, hogy van a nemzetben még erő. Ha a sors végzetes csapásait gyászoljuk, megmutatjuk, hogy gondolkozunk felette, okulni akarunk, tehát a nemzet még életképes. Ha nagy férfiaink emlékezetét ünnepeljük, áldozunk a multnak s megmutatjuk, hogy van a nemzetnek még jövője. De mikor dícsőitjük, ünnepeljük annak a szabadságnak, testvériségnek, egyenlőségnek a megszületését, amelyet ma Magyarországon szabadságnak. egyenlőségnek, testvériségnek csúfolnak: arczul csapjuk a legszentebb eszményeket és — ezerszer jaj — azt mutatjuk, hogy ez a nemzet vak, minden örömünnepet űl, ahelyett, hogy ökölbe szorult kézzel meggyászolja azokat a reményeket, melyek ötvenöt évvel ezelőtt születtek, s melyeket csecsemőkorukban legyílkoltatott a reactió.

Márczius 19. Kevés oly szép és felemelő ünnepély van nemcsak az egyetemi életben, de bárhol egyebütt is ebben a könnyen ünneplő és jubiláló világban, mint, midőn az egyetemnek egyik legjelesebb növendékét királyi kitűntetéssel avatják tudománya doktorává: A „Sub auspiciis regis“ ünnepélye, mely az idén Kálmán János tanárt emelte azoknak a keveseknek sorába, akik nem díszdoktorok, hanem a doktoroknak díszei, ahhhoz a pompás és világra szóló ünnepséghez hasonló, melyen Velencze dogéja minden esztendőben eljegyezte magának a tengert. A velenczei doge hatalma, ereje a tenger volt; azt kötötte le magának minden esztendőben; a mi királyunknak mi volna nagyobb és biztosabb erőssége, mint a legjelesebb készültségű, munkás ifjak gárdája és midőn ezeket jegyezi el gyűrűjével trónusa érdeben, jobban megerősíti azt a királyi széket, mintha testőrseregek ezreivel venné magát körül.

Márczius 21. Mikor Orsovánál elhagyta a magyar határt, hogy soha élve át ne lépje többé, egy csipetnyi anyaföldet vett, hogyha meghal idegenben, azt tegyék szíve felé, úgy leszen csak nyugodt pihenése.

A kerepesi temetőben pár lábnyi hazaföld fekszik most porladó szívére s a nemzeti kegyelet Kossuth-mauzoleumra hordja össze filléreit. És vajjon mégis nyugodt lehet-e pihenése? Vajjon folytathatja-e odalent is azt az álmot, melyet egész életében álmodott, melyért egész életét áldozá? Az örök álom van-e oly nyugodt, mint az élőé volt?

Kilencz esztendeje, hogy a szent öreg halott. Kilencz esztendő alatt a sirbolt férgei elvégezték a munkájokat, kilencz esztendő alatt a magyar társadalom nyüvei is megkezdték a magukét. Hyperlojalis talpnyalástól elgörbült ajkak és maniakus örjöngéstől eltorzult álkapcsok rontottak a legnagyobb magyar idealista magasztos emlékezetére. És azt, aki egész életében számkivetve volt, száműzték halála után is, száműzték a hivatalos világ suttogáshoz szokott termeiből a legragyogóbb magyar szónokot, száműzték a nagyúri kaszinók fényes társaságából a fiskálisból lett világherost, száműzték őt a magyar nép szerető, meleg, rajongó szívébe, és Kossuth Lajos csakugyan a magyar anyaföld keblén, a magyar nép szivében pihen,

Márczius 28. A forradalmakat nem a nép csinálja, hanem a katonaság, az utczai zavargásokat pedig nem az ifjuság, hanem a rendőrség. Ezt a paradoxonnak látszó kijelentést mi sem bizonyitja jobban, mint a napokban történt rendőri virtuskodás, mely sajnos, igen szép példa volt egyszersmind arra nézve is, hogy a hazafias lelkesedésnek első fóruma a rendőrkapitány.

Bizonyára igen sokan vannak, akik részint hivatalból, részint szokásból, részint meggyőződésből az ifjuságot okolják most is, mint minden ilyen alkalommal. „Mire való az a tüntetés?“ „Miért nem mentek szépen haza?!“ „Jobb lett volna tanulni!“ s egyéb ily hangú kijelentések mindenesetre commentár gyanánt kisérték azt a nagyon is szomorú és ha talán a hirénél kissebb, de mindenesetre elkeserítő küzdelmet, mely Budapest utczáit, ifjuságát és lakósságát kiszolgáltatta a közrendőrben felébredt caligula szenvedélyének.

Azonban talán soha oly méltatlanúl nem vádolták az ifjuságot, mint ez alkalommal. Soha még oly higgadtan és annyi önmérséklettel nem viselkedett az ifjuság, mint a legutolsó napok alatt. Mert vajjon az a háromezer főnyi tömeg, javarészt izmos, erőteljes fiatal emberekkel, nem szedheti-e darabokra azt a pár száz rendőrt, ha komolyan fegyverhez nyúl és nemcsak védekezik? Nem rombol és zúz úgy, hogy három főkapitányi széket összetőr bele?

De ez az ifjuság nem ezt tette. Józanabb és intelligensebb volt, semhogy forradalmi eszközökhöz nyúlt volna; intelligensebb volt, semhogy Kossuth nevében közrendőröket pofozzon, s ezért az egész odium essék azokra, kik bármely rendeletre is, de emberi mivoltukból kivetközve, erre az ifjuságra a legdurvább módon rárohantak s megrugdosták a magyar fővárost a rendőrlovak patáival.

L'UNIVERSITÉ

REVUE POUR LA JEUNESSE UNIVERSITAIRE.

RÉDACTEUR EN CHEF: TIBOR PÉTERFI.

REDACTION: KOLOZSVÁR (HONGRIE), KOSSUTH LAJOS-UTCZA 10. SZ.

Contenu du 4e numéro.

1. *Dr. Thomas Marschalkó*: *Avis amical.* C'est un professeur érudit de l'Université de Kolozsvár qui adresse ces paroles aux jeunes gens qui entrent dans le monde sans défense et sans expérience. „Veillez à votre santé, mes jeunes amis et gardez-vous des dangers de l'alcool, des longues veillées, de la débauche. Songez que chaque heure qui consume votre santé est une immense perte pour vous-même d'abord, puis pour vos familles et pour la patrie."

Il est à regretter que, par une pudeur mal fondée, nos écoles moyennes cachent au jeune homme bien des choses qu'il lui serait le plus utile de savoir au moment où il entre dans la grande vie. Notre excellent publiciste, Béla Tóth a bien démontré cette erreur dans un de ses écrits. Le collégien, dans son ignorance et tourmenté par une curiosité malsaine, suivant de mauvais exemples, prend un mauvais chemin où il perd la santé de l'âme et celle du corps. Et il n'y a rien de plus dangereux que de goûter avant le temps aux jouissances qui ne conviennent qu'à l'organisme de l'âge mûr. Malheureusement de nos jours la la jeunesse est exposée à de continuelles tentations, et elle s'attire dans le culte de Vénus les plus terribles maladies. Dans l'oeuvre scientifique que l'auteur a fait paraître, il donne de plus amples informations sur la manière d'éviter ces maladies; ici il

ne fait que nous recommander la plus grande précaution dans la satisfaction de nos instincts naturels. Que le jeune homme se souvienne toujours des paroles d'adieu de sa mère aimée: „Et surtout, prends bien garde à toi, cher enfant!"

2. *Maurice Moskovics: La condamnation sous réserve.* Un des projets de réforme pour la loi pénale de Hongrie s'occupe de cette question, et l'auteur, saisissant l'occasion, examine et explique l'institution de la condamnation sous réserve. Il en existent deux conceptions: celle de la loi belge (1888) d'après laquelle la punition est suspendue à l'occasion de la première faute, si cette punition n'excède point 6 mois, et elle est regardée comme subie et effacée, si l'accusé continue à se bien conduire; — et le système anglais-américain qui admet même la suspension d'une punition de deux ans de prison. En ce cas le condamné sous réserve n'est pas sévèrement surveillé et, s'il a bien passé le temps de l'épreuve, la punition est regardée comme n'ayant pas existé.

Les nations civilisées se sont vite approprié cette forme de procédure, et cela de raison, car il n'est que juste de faire une différence entre celui qui se trouve appelé devant le tribunal peutêtre sans sa propre faute, et celui qui est dejà habitué à respirer l'air de la prison. Cette forme est plus juste que la peine pécuniaire qui ne frappe pas dans la même mesure le pauvre et le riche; elle est humaine parce que souvent, si un homme a été victime d'un malheureux hasard ou de sa propre inexpérience, elle le sauve d'une honte dont le sentiment et le souvenir s'appesantiraient sur toute sa vie.

On a objecté que cette procédure entrave la sûrete du code pénal et qu'elle invite presque au crime. Mais n'oublions pas que l'accusé doit prouver un passé irréprochable, que la faute ne doit ètre commise par aucun motif vil, — et sans accorder au juge un pouvoir excessif, nous conviendrons que la condamnation sous réserve est une institution bienfaisante, bien plus juste que celle de la grâce sous condition qui ne peut et ne doit rendre régulière ou systématique le droit de faire grâce dont jouissent les souverains,

Il faut donc en tout cas appuyer le projet de cette ré-

forme nécessaire du code pénal et tâcher de la faire accepter au plus vite.

3. *Elemér Sárdi: Les conditions de la digestion.* La digestion c'est l'élaboration des aliments dans l'estomac. Nous prenons de la nourriture pour renouveler la matière qui constitue notre corps, et la digestion est nécessaire pour que la nourriture s'assimile aux matières qui composent notre organisme.

La digestion est un des procès physiologiques les plus compliqués et qui est influencé par de nombreuses circonstances. La psyché exerce une influence importante sur la digestion, et c'est d'elle que l'auteur s'occupe presque exclusivement. L'art même de la cuisine enseigne que les aliments doivent être préparés de manière à ce qu'ils impressionnent favorablement les organes de la vue, de l'odorat et du goût. L'emploi des épices, des assaisonnements est justement nécessité par leur effet psychologique. D'ailleurs, Pavlow et ses disciples ont prouvé que les fonctions supérieures de l'âme, la pensée qu'elle accorde à la nourriture, l'imagination qui nous représente les aliments sous une forme appétissante suffisent déjà pour disposer nos organes de digestion à bien fonctionner, surtout quant à la séparation du suc digestif. Voila pourquoi il faut accorder quelque importance à l'arrangement et au service de la table, au lieu où le repas est servi. La coutume anglaise de ne paraître au dîner que dans une toilette soignée est très louable; tout prend un air de fête, dont l'effet psychique favorise la digestion, Il est décidément nuisible de ne faire aucun cas des repas, de se charger l'esprit, de s'occuper de choses sérieuses ou tristes pendant que l'on mange, Il faut au contraire éviter tout ce qui peut absorber notre attention. Mais une causerie légère, une jouissance modérée d'alcool, de la musique pendant le repas, tout cela aide la digestion. Après le repas, du repos ou une courte promenade; on peut aussi prendre, mais avec mesure, des stimulants tels que le cafe, le thé. Si nous suivons ces conseils, le travail de la digestion se fera sans obstacle et notre organisme sera fort et sain.

4. *Samuel Németh: L'Esprit du Siècle dans les oeuvres de Jean Kiss.*

La fin du XVIIIe et le commencement du XIXe siècle furent l'époque du romantisme. Après Byron, la littérature de toute l'Europe se dédommagea par une sentimentalitè raffinée des dures et sanglantes vérités qui avaient dominé pendant les révolutions et les guerres universelles. Les jeunes gens et les demoiselles pleuraient d'attendrissement sur les romans d'Addison et de Richardson, et le Werther de Goethe a eu de nombreux imitateurs non seulement en littérature, mais dans la vie même.

Cet esprit du siècle se fit aussi sentir dans notre littérature nationale. Les nouvelles d'Alexandre Kisfaludy, les contes et les drames de Charles Kisfaludy, ainsi que les poèmes de jeunesse de Vörösmarty sont les enfants de cet esprit.

Jean Kiss fut un des premiers qui aient cultivé cette tendance vers la fin du XVIIIe et au commencement du XIXe siècle. Il fut le meilleur ami de François Kazinczy, cet apôtre de notre littérature. D'humble origine il s'était élevé à la dignité d'un prêtre très estimé et d'un écrivain de renom.

Ses oeuvres — poésies et nouvelles — montrent qu'il a subi l'influence de Schiller, d'Addison et de Richardson, de ce dernier surtout, dont le roman intitulé „Paméla" l'a fortement impressionné. Jean Kiss proclame dans ses écrits le retour à la nature et la force victorieuse de l'amour pur qui triomphe de tout.

5. *Communication* de l'Institut botanique de l'Université royale de Kolozsvár. Directeur: Dr. Aladár Richter.

Etienne Győrffy: Noms hongrois des plantes. L'auteur nous présente le résultat de ses efforts pour rassembler les noms populaires des plantes appartenant à la flore transylvaine. Dans ses recherches infatigables il a trouvé les noms corrects d'une centaine de plantes, et nous les fait connaître avec quelques remarques très justes sur diverses contrées de la Transylvanie et de la Hongrie.

6. *Pierre Corneille et le Théatre espagnol.* Le livre qui porte ce titre est par Guillaume Huszár, et il a fait sensation non seulement en Hongrie parmi ceux qui s'intéressent à la littérature, mais il a attiré l'attention des savants français, et une autorité non moindre que Brunetière s'est occupée de cette oeu-

vre dans la Revue des deux Mondes. Comme Hongrois Guillaume Huszár devait montrer une parfaite impartialité; pourtant il semble prévenu contre les Français, et Brunetière en fait la remarque dans sa critique. Un autre défaut du livre consiste en ce que l'auteur y a amassé une quantité de faits, énuméré des oeuvres de source et les opinions de toutes sortes d'autorités, ce qui rend la construction de son oeuvre à lui confuse et indistincte. Et malgré tout cet effort il n'obtient pas le grand succès auquel on s'attend après tant de préparatifs. En somme, il ne fait que prouver que Corneille a été sous l'influence du gouvernement français et que certains sujets ou passages de ses oeuvres se retrouvent dans quelque ancienne tragédie espagnole — mais ces faits étaitent connus depuis bien du temps.

Néanmoins, l'ensemble du livre représente le fruit d'un long travail, de connaissances profondes, et il servira de source à d'antres chercheurs.

7. *Gabriel Kovács. (Jena)*: *La Vie d'Etudiant en Allemagne.* Dans bien des choses la vie d'étudiant en Allemagne diffère foncièrement de celle des étudiants de Hongrie. En Allemagne on ne forme pas ces grandes et nombreuses corporations comme ici; mais chaque Université compte plusieurs sociétés d'étudiants de 30 à 40 membres, appelées „Burschenschaft", „Corps", „Turnverein" etc. Ces sociétés ont une organisation militaire et tous les membres sont liés d'une étroite amitié. Les étudiants de chaque société ont un local spécial où ils se rassemblent, et ils portent des casquettes nommées „couleurs" d'après la lisérée qui les orne. Dans leurs réunions, les „kneipen", les „extrakneipen" et sur la „mensur" — le terrain marqué par les deux champions d'un combat — ils soignent et développent les forces de l'esprit comme celles du corps. Elle est bien belle cette solidarité qui lie d'amitié pour toute la vie les membres d'une Burschenschaft. Les premières sociétés d'étudiants furent fondées à Jena, et de là elles se sont répandues par toute l'Allemagne. Pendant la guerre d'indépendance des Allemands les „Burschenschaft" ont joué un très beau rôle.

De nos jours, la formation de ces sociétés est accompagnée de différentes cérémonies ; elles prennent des noms historiques

ou géographiques, et leurs membres, comme „Fuchs“ et comme „seniors“, dirigent les affaires, arrangent les „kneipen“ etc. Il est d'un grand avantage que les différentes „Burschenschaft“ usent entre elles de la plus amicale hospitalité, et que tous ceux qui sont ou qui ont été membres d'une telle corporation sont tenus de s'entr' aider et de se soutenir partout et de toutes les manières.

8. *Tibor Wlassics (Budapest) Observations sur la jeunesse et sur la vie d'étudiant.* Réponse à l'article qui a paru dans le dernier numéro de la Revue sous le titre: Notre Vie de Jeunesse.

L'auteur qui joue un premier rôle dans la vie de jeunesse à Budapest, comme observateur attentif et ayant été le chef d'un puissant parti de la jeunesse, fait quelques remarques sur l'article de notre dernier numéro. Il blâme la jeunesse et lui reproche de prodiguer ses forces dans des escapades et des démonstrations au lieu de cultiver la vraie vie d'étudiant. Elle n'a pas de persévérance dans le travail, et ne saurait mener à fin aucune entreprise sérieuse et importante. Au lieu de développer le vrai esprit de corps elle s'attache à des signes extérieurs croyant trouver dans la mode de porter de disgracieux bérets le maintien de l'union, sans toutefois suivre l'exemple des „Burschenschaft“ allemandes ou françaises dans la solidarité de leur organisatíon. A la fin l'auteur prie la jeunesse de ne pas se mêler de politique, de garder la noble pureté de sa vocation: qu'elle se décide ou pour le travail sérieux, persévérant qui mène au succès, ou pour la vie sans valeur au milieu de continuelles turbulences.

9. *Journal.*

1 mars. La gloire la plus récente de la journalistique hongroise est représentée par la Revue hébdomadaire qui paraît sous le titre de „Jövendő“ (l'Avenir) et qui par la richesse de son contenu, par la hauteur de son niveau, et par l'inouïe modicité du prix met entre les mains des lecteurs hongrois un journal qui n'est égalé par rien de ce genre dans aucune littérature étrangère.

15 mars Ce jour est consacré à la mémoire de notre glorieuse guerre d'indépendance, la seule grande fête de la nation hongroise, et pourtant une fête plutôt triste que joyeuse, car elle nous rappelle l'ideál et les brillants espoirs nés ce jour -là et que les Hongrois s'efforcent en vain de réaliser, depuis 55 ans.

19 mars. L'Université de Kolozsvár a dignement fêté le Dr. Jean Kálmán qui, ayant achevé ses études avec le plus brillant succès, fut promu docteur ès sciences „sub auspiciis regis" — avec une distinction particulière de la part du Roi.

20 mars. Amiversaire de la mort de Louis Kossuth, l'homme le plus glorieux de l'histoire de Hongrie. Depuis neuf ans le grand exilé repose dans la terre de la patrie et quoique neuf ans aient suffi pour rendre certains coeurs indifférents ou même ennemis, l'adoration du peuple hongrois flambe toujours et veille sur sa mémoire comme un feu sacré.

25 mars. Le jour anniversaire de la mort de Kossuth, la jeunesse patriotique de Budapest a voulu dignement payer sa dette de piété. Mais la gendarmerie, perdant la tête dans les troubles politiques du moment, a essayé d'empêcher le magnifique cortège, et par conséquent il s'est elevé dans la rue un tumulte des plus regrettables. Il faut convenir que la jeunesse s'est conduite de manière à mériter toute notre estime, tandis que tout le blâme revient à la gendarmerie qui par sa violence aveuglée fut elle-même cause du scandale.

11. *Etienne Milotay* (*Debreczen*): *Myra,* poème lyrique.

A „CORDA-FRATRES“

NEMZETKÖZI DIÁKSZÖVETSÉG MAGYAR OSZTÁLYÁNAK

HIVATALOS ÜGYEI.

Avec déliberation du jour 4 Janvier 1903 le consulat de Naples a decidé d' envoyer à toutes les sections et à tous les consulats de la *Corda Fratres* cette lettre ouverte dejá communiquée à monsieur Provençal, afin qu' en accueillant nos propositions, ce qui forme notre plus vif désir, ils puissent envoyer leur adhésion à monsieur l'avocat Camille Provençal rue Ebano 11 A) Marseille et en même temps nous obliger, en nous communiquant leurs décisions à ce propos.

* * *

Au président du conseil fédéral de la Corda Fratres.

Le consulat de Naples, qui ne s' est jamais trop vivement intéressé aux questions de nationalité, qui se sont manifestées au de là des Alpes, et qui est resté toujours ètranger aux discordes et aux rivalités bien plus graves qui se sont manifestées dans le sein de la section Italienne, voit avec la plus vive douleur la nuisible influence de ces luttes et de ces rivalités dans la vie de la Fédération et le conséquent trouble de son unité organique et des relations mutuelles entre les différents degrés de la hyérarchie fédérale.

Tout cela en effet a beaucoup troublé la validité de nos statuts, en même temps que l'expérience acquise dans le fonctionnement et dans l'administration de la fédération a persuadé presque tout le monde à quitter ou à interpreter d'une façon très libre plusieurs des principaux articles. Maintenant et surtout

après le congrès de Venise nous pouvons dire que la fédération est reglée sans statuts ni règlements. Cette chose est d'une gravité telle qu' elle rend absolument nécessaire, même avant le prochain congrès international général la compilation et l'application d' un statut et d'un règlement tout à fait simples qui corrigent les défauts, remplissent les vides, et qui en même temps soient approuvés et promulgués avec les formes les plus légales et solennelles.

Nous voyons un seul moyen pour atteindre ce but qui est certainement dans le coeur de tous et nous formulons ce moyen en un projet bref et facile, aprés y avoir réfléchi longtemps, et maintenant nous te le présentons afin que tu veuilles t' intéresser de la chose, et en président général l'annoncer à toute la fédération.

Art. 1er — Dans l'occasion du prochain congrès national de la section italienne, qui aura lieu au plus tôt, convoquer à Palerme un congrès international de consuls, qui, munis d'une délégation régulière, puissent représenter par un seul vote le consulat et par deux votes les sections ayant un seul consulat ou n'en ayant pas.

Art. 2me — Nommer et établir une commission qui organise et règle ce congrès consulaire international dont la charge sera de discuter, formuler et promulguer un statut et un règlement de la *Corda Fratres,* qui auront la sanction solennelle dans le prochain congrès international général.

Art. 3me — Inviter tous les consulats à présenter, dans un temps établi, des projets organiques de Statut et de règlement ou même des simples propositions à la commission organisatrice du congrès consulaire, afin que dite commission puisse etudier, classer, présenter avec une relation général tous ces projets au congrès qui formulera, à la suite d'une libre et sérieuse discussion des articles, un statut et un règlement dignes de la Fédération et tout à fait répondant à son fonctionnement régulier.

Maintenant tu nous permettras quelques paroles pour démontrer les avantages de nos propositions.

I — Un congrès exclusivement de consuls, c' est à dire d' individus déjà excperimentés dans le fonctionnement de la

fédération et en pleine connaissance de l' imperfection et des fautes du statut actuel peut être la seule assemblée capable de discuter utilement et avec 'compétence absolue les modifications à faire au statut et au réglement.

II — L' utilité, de tenir ce congrès à Palerme, à l'occasion de l' autre congrès national, serait que tous les intervenus pourraient jouir des réductions qui seront certainemet accordées et des fêtes que la noble et hospitalière Palerme apprête ; deux choses qu' il serait presque impossible à obtenir, si le congrès, peu nombreux à cause de son caractère, était tenu dans un autre lieu ou en tout autre temps.

III — Un statut et un règlement ainsi formulés seraient certainement les plus complets et les plus universels, puisque chaque consulat ou section aurait le moyen d'apporter sa propre collaboration dans la formation du statut et de concourir avec son vote public à son approbation.

Ce projet sera peut être né dans l' esprit de quelque autre personne, mais nous, animés comme nous sommes pour le développement et la marche glorieuse de la *Corda Fratres,* nous avons travaillé pour lui donner une forme concrète dans toutes ses differentes parties ; et c' est avec ce projet que nous nous présentons à toi, sûrs que tous les autres frères, enflammés commes nous de zele sacré pour le progrès de la fédération, accueilleront notre projet et lui donneront leur plus grand appui afin qu' il donne les résultats que nos coeurs désirent.

Naples 6 Janvier 1903.

Consul directeur

Avocat **Ettore Botti.**

N B. — Diriger toute lettre pour le consulat à monsieur Antonio Grasso—Italie Naples - Cisterna dell' Olio N. 18.

Az 1903. január 4-én hozott határozatból kifolyólag, a nápolyi consulatus elhatározta, hogy elküldi a *Corda-Fratres* minden osztályának és minden consulatusának ezt a nyílt levelet, mely már közöltetett Provençal úrral, avégből hogy elfo-

gadva indítványainkat, ami legfőbb óhajunk, bejelenthessék csatlakozásukat Provençal Camille ügyvéd úrnak (Marseille, rue Ilaxo 11 A) és egyidejüleg határozataikat e tárgyban velünk közölni sziveskedjenek.

* * *

A Corda-Fratres szövetségi tanácsa elnökének.

A nápolyi consulatus, mely sohasem érdeklődött nagyon az Alpeseken túl felmerült nemzetiségi kérdések iránt, s mely mindig távol tartotta magát ama sokkal komolyabb viszályoktól és versengésektől, melyek az olasz osztály keblében jelentkeztek, a legélénkebb fájdalommal látja e harczoknak és e versengéseknek ártalmas befolyását a Szövetség életében és az ebből bekövetkezhető zavart, ami megbontja szerves egységét és a szövetségi kormányzat különböző fokozatainak kölcsönös viszonyát.

Mindez csakugyan nagyon megzavarta alapszabályaink épségét, ugyanakkor midőn a szövetség administratiojában és működésében szerzett tapasztalat arra bírt majdnem mindenkit, hogy több főczikkelyünket elhagyják vagy nagyon is szabadon magyarázzák. Most és különösen a velenczei congresszus után azt mondhatják, hogy a követség szabályozva van alapszabályok és ügyrendtartás nélkül. Ez a dolog annyira fontos, hogy teljesen szükségessé teszi, még a legközelebbi általános nemzetközi congresszus előtt, egy egészen egyszerű alapszabály és ügyrendtartás összeállitását és alkalmazását, amelyek megjavítják a hibákat, betöltsék a hiányokat s melyek egyúttal a legtörvényesebb és legünnepélyesebb formák közt legyenek jóváhagyva és kihirdetve.

Egyetlen eszközt látunk e czél elérésére, ami bizonyára mindünknek szívén fekszik és ezt az eszközt egy rövid és könnyű terv alakjába öntjük. Komoly megfontolás eredménye ez és most eléd terjesztjük, hogy tedd magadévá te is az ügyet és elnöki tisztednél fogva, add tudtára az egész szövetségnek.

1. czikk. Az olasz osztály legközelebbi nemzeti congresszusa alkalmából, mely nemsokára meglesz, összehivandók Palernoba, egy nemzetközi congresszusra a consulok, akik szabályszerű kiküldetésben, egy szavazattal képviselhetik a consulatnak és két szavazattal a consulatussal bíró vagy nem bíró osztályokat·

2. czikk. Kiküldendő és felhatalmazandó egy bizottság, mely szervezze és szabályozza ezt a nemzetközi consuli congressust; melynek feladata lesz megvitatni, formulázni és közhírré tenni a Corda-Fratres alapszabályait és ügyrendtartását, melyek a legközelebbi általános nemzetközi congresszuson nyernének ünnepélyes szentesítést.

3. czikk. — Meghívandók az összes consulatusok, hogy egy kitüzött időben mutassanak be kidolgozott tervet az alapszabályokról és ügyrendtartásról, vagy bár egyszerű indítványokat a consuli congressus szervező-bizottságának, hogy a neve zett bizottság tanulmányozhassa, osztályozhassa, bemutathassa általános vonatkozásban mindezeket a terveket a congressusnak, mely a czikkek szabad és komoly megvitatása után, a Szövetséghez méltó és szabályos működésének mindenképen megfelelő alapszabályokat és ügyrendtartást fog kidolgozni.

Most pedig engedd meg, hogy nehány szóval kifejtsük indítványunk előnyeit.

I. Egy congresszus, mely kizárólag consulokból álljon, azaz olyan egyénekből, akiknek már elég tapasztalatuk van a szövetség működése körül és alaposan ismerik a jelen állapot tökéletlenségét és hibáit, lehet az egyedüli gyülekezet, mely képes hasznosan és teljes illetékességgel megvitatni az alapszabályokon és ügyrendtartáson végzendő módosításokat.

II. — Annak a haszna, hogy ezt a congresszust Palermoban a másik nemzeti congresszus alkalmából tartunk, abban áll, hogy minden résztvevő bizonyos kedvezményekben részesűlne, s ott lehetne az ünnepélyeken, melyeket a nemes és vendégszerető Palermo rendezne; ez két oly dolog, amit majdnem lehetetlen volna kieszközölni, ha a jellegénél fogva kis számú congresszus más helyen vagy más időben tartatnék meg.

III. — Az így kidolgozott alapszabályok és ügyrendtartés bizonyára a legtökéletesebbek és legegyetemesebbek lennének, miután minden egyes consulatusnak vagy osztálynak módjában állana saját munkájával az alapszabályok formulázásához és nyílvános szavazatával a jóváhagyásához hozzájárulni.

Ez a terv eszébe juthat talán másnak is, hanem mi, ahogy mi lelkesedünk a *Corda-Fratres* dicsőséges haladásáért és fejlő-

déséért, mi dolgoztunk rajta, hogy concrét formába öntsük minden egyes részében; és ezeket a terveket nyújtjuk neked, bíztosak lévén felőle, hogy az összes többi testvér, akik mint mi hévvel lelkesednek a szövetség diadaláért, elfogadják a mi tervünket és teljes erejükből támogatni fogják, hogy meglegyen az az eredmény, amit szívünk legjobban óhajt.

Nápoly, 1903. január 6.

Botti Ettore ügyvéd,
igazgató consul.

Szerkesztőségi üzenetek.

Lapunk főszerkesztője katonai szolgálata teljesítése végett az «Egyetemtől» megválik félesztendőre. Távolléte alatt a szerkesztői teendőket Kiss Menyhért kolozsvári szerkesztő teljesíti, aki bármely hivatalos ügyben bármikor rendelkezésére áll az előfizető és érdeklődő közönségnek.

Melha Tibor (Budapest.) Helyszüke miatt b. novelláját csak a következő számba közölhetjük. Kérjük addigra «Ifjusági életünk»-ről szóló fejtegetését is. Üdvözlet!

Szerkesztőség: Budapest: Petőfi-tér 3. sz.
Kolozsvár: Kossut Lajos-utcza 10.

Előfizetési ár: Egész évre 10 k., félévre 5 k.

Míra.

Jön a szomorú, hallgatag alkony,
S mihelyt leejti fátyolát,
Indul a lelkem, keresni téged
Céltalanul a ködön át.

Fáradtan, búsan indul útnak.
A röpülése tétova.
Összetőrve is szállana hozzád
S nincs hova . . .

Valahol messze, túl a sötéten
Tudom egy csillag integet.
Szállna a lelkem, szállna feléje
S nem lehet . . .

Valahol messze rózsák viritnak
Hullatva hervadt szirmokat —
Szálló lelküket sodorja, űzi
Céltalanul az alkonyat . . .

(Debreczen.) **Milotay István.**

EGYETEMI KÖNYVTÁR
SZEGED.
FOLYÓIRATOK
1930/31 | 343

Alapittatott 1885. Alapittatott 1885.

Kitüntetve több ezüst, bronzéremmel és oklevéllel.

MUNTYÁN BÉLA

egyenruházati és polgári szabó

Kolozsvárt, **Deák Ferencz-utcza 47. sz.**

Megrendeléseket elfogadok és a legújabb divat szerint készítek **polgári,** valamint **katonai** és **hivatalnoki** egyenruhákat, úgyszintén **papi** ruhákat, valamint a legeredetibb ízlésű

magyar és **díszmagyar**

öltönyöket.

Teljes tisztelettel

Muntyán Béla,

szabó-mester.

A legujabb kezdett, kész kézimunkák és minden hozzávalók, fa-faragványok, munkakosarak, Jutte, Jáva, canavász, Északi és congres szövetek függönyöknek, kivarráshoz, előnyomtatott és himzett asztalnemüek, franczia kötő, himző, selymek, horgoló pamutok és czérnák.

Mindenféle rövidáruk.

KOVÁCS JÓZSEF

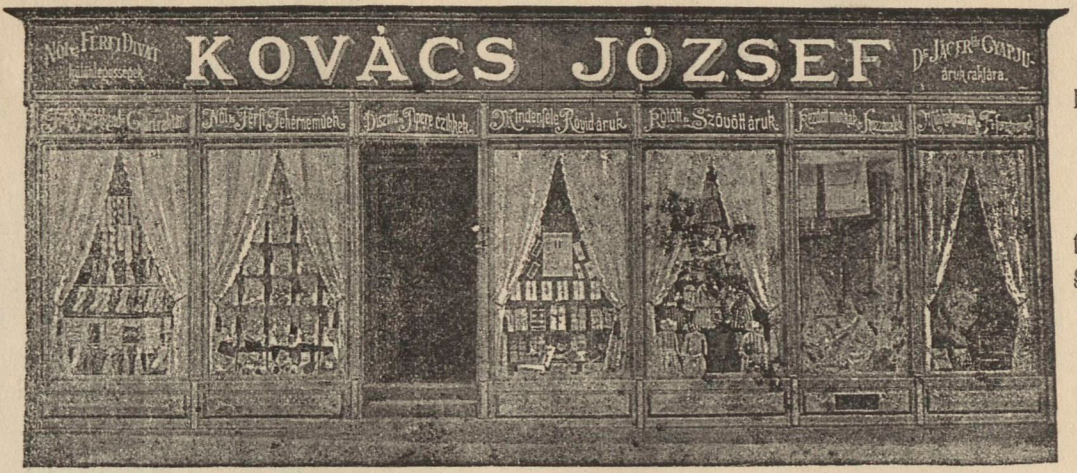

Különböző divatczikkek, férfiingek, nyakkendők, gallérok, kézelők, zsebkendők, női-, férfi-, gyermekharisnyák, keztyük, alsó Ingek és nadrágok.

Dr. Jäger-féle gyapju-áruk raktára. Különlegességek fiu- és leánynka gyermekruhákból.

Mindenféle kötött és szövött áruk raktára.

Női blouzok különlegességei.

Wesselényi Miklós-utcza, dr. Hintz gyógyszerész házában, Kolozsvárt.

Főtörekvésem minden időszakban a legujabb árukkal s a legolcsóbb határozott árak mellett a nagyérdemü közönség rendelkezésére állani.

Tisztelettel: **Kovács József.**

DÁVID WENZEL

hangszerkészitő

Kolozsvárt, Deák Ferencz-uteza 10. sz.

Raktáron az összes **réz-, fa-, vonós-** és **fuvós-hangszerek,** valamint azok **alkatrészei.**

Kitunő német és olasz húrok stb.

Bármily hangszer javitása elvállaltatik.

Minden hangszer gondosan és gyorsan elkészittetik, valamint legolcsóbb árban számittatnak.

Legolcsóbb bevásárlási forrás!

Csakis legdivatosabb cikkek!

BITTÓ REZSŐ

elsőrendű úridivat-, kalap-, cipő- és fehérnemű
különlegességek üzlete

KOLOZSVÁR, Mátyáskirály-tér 12. sz.

Ajánlja dús választékban raktáron lévő cikkeit, u. m.: Ingek a legjobb francia szabás szerint, gallérok, kézelők, zsebkendők, lábravalók, harisnyák, valódi Jäger-féle alsóruhák, legdivatosabb nyakkendők, mindennemű kesztyűk, esőernyők, Sárcipők, sétabotok, utazócikkek, Kocsitakarók és angol plaidek, legfinomabb szappanok, illat- és pipereszerek. Belföldi, angol és olasz kalapok, cylinderek és legjobb szabású, kézzel varrott cipők, elsőrendű budapesti cipészmestertől. Vadász, kerékpár és sport cikkek.

Szolid kiszolgálás! — Szabott ár!

Vidéki megrendelések pontosan teljesíttetnek. — Árjegyzék ingyen és bérmentve

Kalap vett cilindert ingyen vasalok!